

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Південний науковий центр НАН та МОН України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Первинна профспілкорова організація ЧНУ імені Петра Могили
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАНУ
Державний архів Миколаївської області
ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини НАМН України»
Державний аграрний університет Молдови (Кишинів)
Університет гуманітарних та природничих наук ім. Яна Длугоша (Польща)
Університет імені Адама Міцкевича (Польща)
Leipzig University of Applied Sciences (Німеччина)
Ca` Foscari University, Venice (Італія).

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2023: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі

XVII Міжнародна наукова конференція

ТЕЗИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА
НАБЛИЖЕННЯ ЇЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ**

15–18 червня 2023 р., м. Миколаїв, Україна

Миколаїв – 2023

Ольвійський форум – 2023 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Реформування публічного управління та адміністрування в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів : XVII Міжнар. наук. конф. 15–18 черв. 2023 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; Нац. акад. наук України ; Півд. наук. центр НАН та МОН України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; Первинна профспілкова орг. ЧНУ ім. Петра Могили ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ ; Держ. архів Миколаївської обл. ; ДУ «Нац. наук. центр радіаційної медицини НАМН України» ; Держ. аграрний ун-т Молдови (Кишинів) ; Ун-т гуманітарних та природн. наук ім. Яна Длугоша (Польща) ; Ун-т ім. Адама Міцкевича (Польща) ; Leipzig University of Applied Sciences (Німеччина) ; Ca' Foscari University, Venice (Італія). – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. – 92 с.

Збірник містить тези доповідей учасників XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійського форуму-2023 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Реформування публічного управління та адміністрування в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів».

СЕКЦІЯ

РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА НАБЛИЖЕННЯ ЇЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

УДК 314.15 (4ЄС +477) (043,2)

Євтушенко О. Н.,

д-р політ. наук, професор, завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ

Проблема міграції є однією з найактуальніших у сучасному світі, в якому глобалізація збільшила взаємозв'язок і взаємозалежність між людьми, суспільствами і державами. Глобалізація викликала суттєві зміни у різних сферах життя: економіці, політиці, культурі, екології.

Глобалізація посилила міграцію населення, яка є реальністю сучасного світу, її неминучим наслідком. Глобалізація збільшила рівень впливу міграції на соціально-економічну, політичну, демографічну ситуацію в європейських країнах. Міграція населення, по суті, характеризує диспропорції в економіці, коли частина робочої сили змушена емігрувати у пошуках роботи.

Отже, міграція (міжнародна міграція) населення – це невід'ємна частина сучасного світу. По-перше, тому, що демографічне старіння населення у розвинутих країнах, розвиток світового ринку праці вимагає постійний попит на працю мігрантів; по-друге, в більш розвинених країнах мігранти беруть на себе трудове забезпечення цілих секторів економіки, а власні країни отримують суттєву частину зароблених за кордоном грошей, що сприяє скороченню бідності та підтримці соціальної стабільності; по-третє, міграція в розвинених країнах дозволяє згладжувати негативні демографічні тенденції.

В той же час з міграцією населення пов'язані негативні наслідки, серед яких: зростання нелегальної трудової міграції й діяльності; напруга між місцевим населенням і мігрантами, які істотно відрізняються від корінних жителів за етнічними, расовими, конфесійними, соціальними, культурними параметрами. Для найбідніших країн міграція пов'язана з незворотною втратою кваліфікованих фахівців за кордон, з

таких країн часто іммігрують найбільш амбітні та освічені люди, що посилює технологічне відставання від найбільш передових країн.

Варто зауважити, що міграційний фактор відіграє важливу роль і для України, тому що українська міграція є частиною міжнародних економічних відносин. Міграційні процеси породжують проблеми забезпечення національної безпеки та процесу євроінтеграції. Зрозуміло, що Україна, як суверенна держава у своєму праві має визначати напрями та цілі міграційної політики, розробляти заходи, що регулюють процеси зовнішньої трудової міграції. Однак, ратифікуючи міжнародні конвенції, держава визнає пріоритет норм міжнародного права над національним законодавством, тобто бере на себе обов'язок дотримуватись правових норм та стандартів, закріплених у міжнародних документах. Це має важливе значення для України в умовах її інтеграції в європейське співтовариство. Також це важливо для українських мігрантів, права яких за кордоном істотно розширюються. Все це вимагає теоретичного осмислення такого складного та багатогранного феномену як міграція, вивчення підходів до управління міграційними процесами.

Теоретичні та практичні аспекти міграції (від латинського *migratio* – переміщення, переселення) почали вивчатися вченими та дослідниками ще в XIX столітті. Можна вважати, що процес еволюції поняття «міграції населення» пов'язаний з роботами британського географа, статистика Е. Равенштайна (1885-1889), який уперше сформулював теорію «законів міграції», аналізуючи міграційні процеси, що відбувались у Великобританії та Північній Америці. Дослідник визначив міграцію як «процес поглинання переселенців приймаючою країною, що стається поступово та несвідомо» Вчений наголосив, що міграція, як безперервний процес, обумовлена взаємодією чотирьох основних груп чинників: тих, що діють у початковому місці проживання мігранта на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру [8, р. 167-235].

З цього часу під міграцією, більшість дослідників почали розуміти переміщення людей через адміністративні кордони територій зі зміною місця проживання на певний період часу або назавжди.

Важливі теоретичні положення щодо міграції були сформульовані багатьма вченими. Так американський соціолог Еверетт Лі, запропонував «теорію тяжиння-виштовхування». Д. Масей розробив теорію міграційних мереж в умовах глобалізації, а причинами міграції вважав економічно-технічний розвиток країн реципієнтів. Європейськими вченими, такими як Ж.-К. Шене та Р. Скедлон, міграція почала розглядатися в контексті її взаємозв'язку з розвитком суспільства. Ж.-К.

Шене відзначає, що завдяки меншій вартості праці іммігрантів зростає споживча спроможність населення, у підприємців знижуються витрати. Заощаджені кошти повертаються в економіку у вигляді нових інвестицій. Р. Скелдон підкреслює, що першими мігрують найбільш передові та освічені люди, тому у зарубіжних діаспорах виявляється багато найкращих і найяскравіших представників своєї країни.

Англійським демографом Д. Коулмен була запропонована концепція «третього демографічного переходу», згідно якої міграція неєвропейців до європейських країн і вищі темпи народжуваності в них призводять до поступового витіснення місцевого населення в європейських країнах [7, р. 401].

Дослідники У. Сегал, Р. Епплеярд обґрунтовують концепцію «обміну умами», наголошуючи, що міграція висококваліфікованих кадрів може мати позитивний ефект для країн, що виявляються в сумах перерахованих мігрантами грошових переказів, які набагато перевищують за своїми обсягами перекази некваліфікованих співвітчизників.

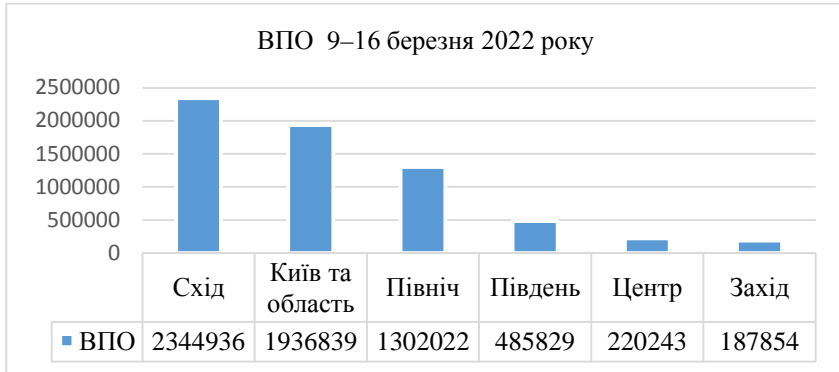
Зрозуміло, що українські дослідники вносять свій внесок у вивчення процесів світової трудової міграції. Українська дослідниця О. Малиновська, вивчаючи зарубіжний та вітчизняний досвід, розглядає міграцію, як територіальний рух населення на відміну від природного чи соціального [2]. Наприклад, український дослідник О. Хомра визначає міграцію, як форму соціального руху, тому переміщення незалежно від зміни місця проживання в географічному просторі має розглядатися не як те місце, де людина прописана, а як зона його функціонування [6, с. 7]. О. Світлов вважає, що міграція – це «соціо-географічне переміщення, що відбувається між різними соціальними системами і призводить до змін цих систем. При цьому відносно ролі в процесі міграційного переміщення виділяються системи походження (донори) і призначення (реципієнти)» [3, с. 20].

Європейський Союз, формуючи свою зовнішню політику, велику увагу приділяє зовнішньополітичним інструментам ефективного управління міграцією, прагнучи створити систему, що забезпечує передбачувану та контрольовану міграцію до країн Європи.

Особливим науковим інтересом є дослідження ставлення країн ЄС до міграції українців. Для України проблема міграції стала особливо актуальною в умовах війни з РФ, яка почалась 24 лютого 2022 року. Саме тому процес вимушеної міграції українців, що почався з 24 березня 2022 р., потребує глибокого аналізу з урахуванням європейського курсу України, сучасних закономірностей та тенденцій міжнародної міграції.

Так, перед війною, на 1 січня 2022 року в Україні проживало 34,5

млн громадян, натомість, на кінець серпня лише 27,8 млн. [1]. Протягом першого місяця війни з України виїхали 3,6 млн людей та близько 6,5 млн. залишили місце свого постійного проживання в межах країни (Діаграма 1).

Діаграма 1. Кількість внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) 9-16 березня 2022р.

Отже, переміщення всередині країни відбувалося хвилями залежно від наявності бойових дій у регіоні. Так, 48% переміщених в Україні залишили місце проживання після початку війни, 45% залишили місце проживання, коли війна досягла їхнього району, а 5% покинули місце проживання в очікуванні конфлікту. Найбільша частка людей переїхала до західного макрорегіону – більше 2,5 млн осіб (березень 2022р.)

Згідно даних ОДА на 17 березня 2022 року кількість ВПО складала: Львівська – 200000, Івано-Франківська – 80000, Закарпатська – 80000, Хмельницька – 70000, Чернівецька – 50000, Тернопільська – 45000, Волинська – 23000, Рівненська – 20315 [4]. За даними Мінсоцполітики на початку травня 2022 р. ВПО становили вже понад 2,7 млн осіб, які зареєструвалися й отримали довідку ВПО.

Друга частина (понад 5,2 млн осіб, протягом 24 лютого – 3 червня 2022 року) – виїхала за кордон. За даними Агентства ООН у справах біженців, станом на 9 червня 2022 року у країнах ЄС перебувають понад 4,9 млн біженців, які покинули Україну через війну [5]. Раптове переміщення великої кількості населення в країни ЄС створило нові виклики як для приймаючих, так і для тих регіонів, де відбувається відтік людей. Процеси і наслідки міграції мають бути оцінені та враховані при розробці національних і місцевих програм, як в Україні так і

країнах ЄС, зокрема Польщі.

В таких умовах важливим напрямом політики української держави є міграційна політика, орієнтована на організацію та управління міграційними процесами за допомогою як адміністративно-правових, так і соціально-економічних методів. Треба підкреслити, що в умовах євроінтеграції України її міграційна політика повинна корегуватися з міграційної політикою країн ЄС. Що потребує: подальше вдосконалення законодавства України у сфері міграції з урахуванням норм міжнародного права; розвиток міжнародного співробітництва України з країнами ЄС у сфері міграції; формування пріоритетних напрямів державної міграційної політики України залежно від регіонів з урахуванням існуючої міграційної ситуації; розробка регіональних програм у сфері міграції; постійний моніторинг і аналіз міграційних процесів на території України, їх вплив на соціально-економічні, демографічні та інші аспекти розвитку країни; розвиток наукових досліджень з залученням європейських фахівців у сфері міграції.

Таким чином, міграція, як вид територіального переміщення населення, може відбуватися як в країні (внутрішня міграція), так і між країнами (зовнішня міграція). Вивчення міграційних процесів українців, зокрема в умовах війни, є однією з найактуальніших областей для українських дослідників. По-перше, з погляду вироблення нових підходів до розуміння явища міграції, його впливу на стан і перспективи розвитку країн ЄС і України; по-друге, складності управління цим феноменом, створення чітких правових та організаційних механізмів регулювання міграційних потоків; по-третє, у сучасних умовах міграційна політика стає одним із пріоритетних напрямів політичної та економічної діяльності, як нашої держави, так і ЄС, що дасть можливість позитивно вплинути на міграційну ситуацію, яка склалась в країнах ЄС.

Список використаних джерел

1. Аналітичний центр. Cedos [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/>

2. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями/ О.А. Малиновська. К.: НАДУ, 2004. 235с.

3. Світлов О. До питання розуміння поняття «міграція» в сучасних соціологічних теоріях / О. Р. Світлов // Соціологія і соціальні трансформації: Матеріали IV Міжнародної конференції студентів та молодих науковців. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка 8-9 грудня, 2011 р. / Під ред. д.соц. н., проф. В. І. Судакова.

К.: Логос, 2012. С. 18-20.

4. Філіпчук Л., Ломоносова Н., Сирбу О., Кабанець Ю. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022). 29.03.2022. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznnya-2022/>

5. Філіпчук Ліліана, Сирбу Олена. Вимушена міграція і війна в Україні (24 березня – 10 червня 2022) 27.06.2022. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznnya-10-cheravnnya-2022/>

6. Хомра А. Миграция населения: вопросы теории, методика исследования. К.: Наукова думка, 1979. 148 с.

7. Coleman D. Immigration and ethnic change in low-fertility countries: A third demographic transition // Population and Development Review. 2006. Т. 32. Р. 401–446.

8. Ravenstein E. The Laws of Migration // Journal of the Statistical Society of London. 1885. Vol. 48 (2). P. 167-235.

УДК 35.07:321.7] (477) (043.2)

Горенко Ю. В.,

магістр публічного управління та адміністрування, аспірант,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Публічне управління в Україні є основним важелем впливу на суспільно-політичні, державотворчі та інші процеси, які відбуваються в державі, а тому повинно представляти собою авторитетну міць як для народу, так і для зовнішніх партнерів. Авторитет публічного управління в Україні є основою та запорукою його демократичності на національному, державному, суспільному та міжнародному рівнях. А тому для України актуальним залишається питання демократизації органів публічного управління, до яких віднесені, як органи державної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування так й «інші суб'єкти у разі делегування їм публічних повноважень» [1, с. 605].

Отже, демократизація публічної влади є необхідною передумовою становлення громадянського суспільства, в якому «головною діючою особистістю стає людина». Як наголошує О. Євтушенко «громадянське суспільство – це вільне демократичне правове цивілізоване суспіль-

ство, де немає місця режиму особистої влади, класової ненависті, тоталітаризму, насильству над людьми, де в пошані закон і мораль, принципи гуманізму й справедливості, тобто це суспільство розумного балансу інтересів різних соціальних верст» [2, с. 66].

Маємо зазначити, що в громадянському суспільстві обов'язково враховується думка громадськості при виробленні державної політики. А взаємовідносини органів публічної влади і громадян, ґрунтуватися на засадах: довіри; взаємопідтримки; взаємовідповідальності та взаємоповаги; добровільності; демократичності; верховенства права; доступу до інформації; законодавчо закріпленому захисті прав і свобод громадян та їх залучення до участі в державних проєктах, стратегіях та ініціативах тощо [3, с. 127].

Головним чином демократизувати систему публічного управління можна шляхом проведення реформ. При цьому особливого значення набуває питання якості та ефективності впроваджених раніше, починаючи з 2014 року реформ, які мали на меті привести законодавство України й систему управління державою до європейських стандартів, забезпечивши при цьому права, свободи та інтереси громадян, українського народу. Це такі реформи, як децентралізація, реформування патрульної поліції, банківської й судової системи, правоохоронної діяльності, в сфері боротьби з корупцією, охорони здоров'я, освіти, земельна реформа та інші.

У зв'язку з цим важливим та значущим аспектом для підвищення авторитету публічної влади та держави в цілому є рівень довіри громадян. Так, результати соціологічного опитування соціологічної служби Центру Разумкова з 22 лютого по 1 березня 2023 року показують, що найбільше громадяни довіряють Збройним Силам України (96%), волонтерським організаціям (88%), Національній гвардії України (86%), Державній служби з надзвичайних ситуацій (85%), Президенту України (83%), Державній прикордонної служби (82%), Міністерства оборони України (78%), Служби безпеки України (74%), Національній поліції (71,5%), громадським організаціям (66%).

В даний час, занепокоєння визиває той факт, що більшість респондентів (64%) висловлюють недовіру державному апарату (чиновникам), політичним партіям (63%), судам (судовій системі загалом) (59%), Верховній Раді України (51%) [4]. Тобто виникає питання якості в публічно-управлінській сфері після її реформування.

Адже реформування системи управління в державі є складовою процесу демократизації державної влади й місцевого самоврядування. Виходячи з цього можна сказати, що в публічному управлінні в Україні існують проблеми його демократизації.

О. А. Решота у своєму дослідженні «Особливості розвитку публічного управління в Україні: сучасні тенденції та проблеми» наголошував, що охарактеризувати тенденції розвитку сучасного публічного управління в Україні можна, визначивши причини трансформаційних процесів у публічному управлінні. Виходячи з цього він виокремив наступні тенденції в публічному управлінні:

- зміна суб'єктів управлінської діяльності в публічному управлінні;
- зміни об'єктів управління;
- зміна цілей публічного управління;
- зміна управлінських зв'язків;
- зміна ціннісних орієнтацій у публічному управлінні;
- зміна концепцій та теоретичних підходів до публічного управління;
- тенденції до європеїзації системи публічного управління;
- використання нових технологій в управлінській діяльності та ін.

[5].

Питання проблем, які виникають в процесі демократизації публічного управління в Україні набувають актуальності, головним чином ще й тому, що Україна обрала шлях євроінтеграції, який зобов'язує нашу державу бути демократичною у повному сенсі, тобто не тільки привести законодавство до європейського рівня, а й повністю реформувати й демократизувати усю систему органів публічної влади у відповідності зі стандартами Європейського Союзу.

Крім того, не менш важливим фактором, що впливає на процеси демократизації органів публічного управління в Україні є також внутрішньо-державні й суспільні чинники, які у свою чергу виступають рушійною силою трансформації системи публічного управління.

Тобто, з вищевказаного слідує, що демократизації публічного управління не можна досягти тільки шляхом реформування системи органів публічного управління. Поняття демократизації необхідно спочатку закласти у свідомість громадян, з яких потім обираються службовці в органи публічної влади й, які в подальшому реформують систему управління. Тільки у випадку взаємодії між державою та народом буде досягнуто один з напрямів державної політики щодо реалізації суспільного блага.

В даному випадку процес демократизації публічного управління в Україні може стати одним з тих суспільних благ, які зараз вкрай необхідні кожному громадянину нашої держави. Наслідком цього як раз і є втілення реальної демократії, шляхом дотримання й забезпечення конституційних прав, свобод та законних інтересів українського народу.

Однак, проблеми, пов'язані з процесами демократизації публічного управління в Україні досі залишаються невирішеними. Тобто, навіть після проведення державою усіх перерахованих раніше демократичних реформ, не досягнуто основної їх цілі, а саме демократичності, оскільки громадяни досі проявляють недовіру до органів публічної влади.

Отже, якщо рівень довіри з боку громадян до органів публічної влади та управління є на досить низькому рівні, таким чином, не можна вважати, що процес реформування пройшов якісно й має бажаний позитивний результат. А тому є нагальна потреба дослідження процесів демократизації, особливостей і тенденцій впливу зовнішніх й внутрішніх чинників на процес і стан демократизації публічного управління в Україні.

Основним результатом дослідження процесу демократизації, особливостей впливу певних факторів на процес і стан демократизації публічного управління в Україні має стати розробка пропозицій відповідних рішень щодо впровадження демократії у сферу публічного управління задля поглиблення процесів демократизації в Україні.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с

2. Євтушенко О. Н. Місцеве самоврядування – інститут громадянського суспільства та демократичної політичної системи / О. Н. Євтушенко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Вип. 21. Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2009. С. 66–70.

3. Пашов Р., Криворот О. Вплив органів публічної влади на формування суспільної думки у контексті розвитку громадянського суспільства. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. Вип 2(62), 2022. С.124-130.

4. Разумков Центр. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023р.). Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-liutyi-berezen-2023r>

5. Решота О. А. Особливості розвитку публічного управління в Україні: сучасні тенденції та проблеми / О. А. Решота. // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 3. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_3_19.

ЛОКАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Реформа децентралізації дозволяє побудувати нову демократичну, децентралізовану систему публічного управління, в якій велика увага приділяється локальному базовому рівню організації влади – об'єднаним територіальним громадам (далі ОТГ). Під «локальним» (від лат. *locālis* «місце», «місцевий») [3] ми розуміємо рівень найменшій адміністративно-територіальної одиниці – територіальної громади. Саме на рівні ОТГ на основі єдності території проживання, історії та традицій, соціокультурного досвіду, ціннісних орієнтацій та способу життя відбувається формування локальної ідентичності, як первинної ланки територіально-просторової ідентичності [1, с. 404].

Отже, реформа децентралізації сприяє розвитку локального рівня публічного управління, по-перше тому, що на локальному рівні місцева влада є більш ефективною й демократичною, а її діяльність спрямована на задоволення потреб місцевого населення; по-друге, в умовах реформи децентралізації саме на рівні ОТГ відбувається процес становлення територіальних спільнот (місцевих співтовариств), які складаються з різних поселень, ідентифікація індивідів з громадою, шляхом формування нових мереж взаємозв'язків між населеними пунктами, що ввійшли до складу ОТГ; по-третє, в умовах децентралізації саме ОТГ сприяють формуванню локальної, територіальної ідентичності населення, що проживає у різних поселеннях ОТГ на взаємній довірі, спільних цінностях та інтересах за просторовими, соціальними, економічними та природними ознаками; по-четверте, децентралізація влади супроводжувалася різким ростом самосвідомості громадян, тому локальна ідентичність стає ресурсом, консолідації місцевого співтовариства ОТГ.

Однак, якщо територіальні ідентичності сформувалися в процесі довготривалого історичного розвитку у визначеному географічному просторі та співпадають з етнічними, історичними спогадами про минуле - це їх тільки зміцнює, що відображається в явищах матеріальної й духовної культури, впливає на соціальний, культурний, економічний простір території. Наприклад, пам'ять про селянську республіку на теренах Баштанської ОТГ Миколаївської області. Так, аналіз «Страте-

гія розвитку Баштанської ОТГ на 2018–2026 роки» показує, що складовою стратегії Баштанської ТГ є сильна локальна ідентифікація, заснована на культурно-психологічній єдності населення, відчуття населенням ТГ своєї унікальності й презентація даної унікальності через стратегічний курс («Баштанська громада – унікальна за своєю історією, стабільна за своїм розвитком, ефективна за якістю життя своїх мешканців»). Локальна ідентичність Баштанської міської ТГ має три компоненти: історичний (історична спадщина території), культурно-ціннісний (ціннісні місцевого співтовариства) і стратегічний (свідоме використання особливостей локальної ідентичності в практичних цілях, наприклад, для поширення бренду та підвищення іміджу ТГ) [5, с. 144-145].

Отже, в межах ОТГ утворюється локальна ідентичність як форма колективної, територіально-просторової ідентичності, межі якої закріплюються на рівні офіційного адміністративно-територіального поділу і чітко фіксуються населенням на раціональному, емоційному та поведінковому рівнях, як певний набір символічних соціально сконструйованих значень, які поділяються всіма членами громади, що знаходить відображення в масово-комунікаційній та культурно-історичній сфері.

Як наголошують дослідники, децентралізація й створення спроможних ОТГ в Україні сприяє «покращенню соціально-економічного розвитку територій місцевих громад, зміцнює їх єдність, економічне та соціальне становище, громадянське порозуміння, а в кінцевому підсумку призводить до політичної, економічної та соціальної спроможності держави» [2, с. 301-302]. Як наслідок, базовими структурними елементами моделі локальної ідентичності є наступні:

- географічні: уявлення про локальну географію території та її природні особливості (клімат, рельєф, флора та фауна);
- історичні: уявлення пов'язані з історією розвитку місцевої спільноти, значні місця та ін.;
- культурні (уявлення пов'язані з матеріальними та духовними цінностями, символами, предметами гордості, значними історичними подіями (ритуали, загальні свята, інші регулярні заходи), які створюються населенням громади);
- пантеон героїв – знамениті і почесні громадяни;
- структура територіальної спільноти: ядро («еліта»), страти, сегменти, кордони, диференціація «свій-чужий»;
- особистісні (значимі особи: батьки, родичі, друзі, колеги, земляки та ін.);
- етнічні (самоідентифікація з етнічними групами, які населяють дану територію).

Аналіз моделі локальної ідентичності дозволяє зазначити, що територіальна спільнота, проживаючи в певних просторово-культурних межах, формує власний досвід суспільного, колективного життя, що з часом відкладається у суспільній пам'яті членів громади. По суті локальна ідентичність є продуктом соціального конструювання, тому що формується й конструюється органами місцевого самоврядування, членами громади за допомогою побудови символів, традицій, цінностей, ознак, що відрізняють нову громаду від інших. Локальна ідентичність стає значимою для мешканців ОТГ системою координат, як важливий психологічний чинник, що пов'язаний з «ідентичністю місця», яке підтримує необхідні для самоідентифікації людини емоційні або інші символічні опори. Локальна ідентичність формує мотивацію поведінки, дозволяє індивідам персоніфікувати себе з відповідною територією, певною системою цінностей і нормами поведінки мешканців конкретної місцевості, конкретної ОТГ, коли переважна більшість мешканців територіальних громад усвідомлюють або переживають її, як відчуття «ми». Саме це пояснює той факт, що в умовах сформованої локальної ідентичності місцеве співтовариство (територіальна громада) стає більш згуртованим.

Показниками згуртованості ОТГ (в ході реалізації Швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO) респонденти визначають наступні:

- соціально-економічні (якість життя, збільшення статків родини, самоідентичність тощо);
- психологічні (можливість самовираження, участь у спільних заходах (свята, спортивні змагання, толока тощо), поява нових традицій та інші [4].

На нашу думку, локальна ідентичність базується на почутті гордості, розумінні унікальності та неповторності території громади, її цінності, захоплення красою місцевої природи, досягненнями культури, тому «місцевий патріотизм» теж є показником згуртованості громади. По суті локальна ідентичність відображає:

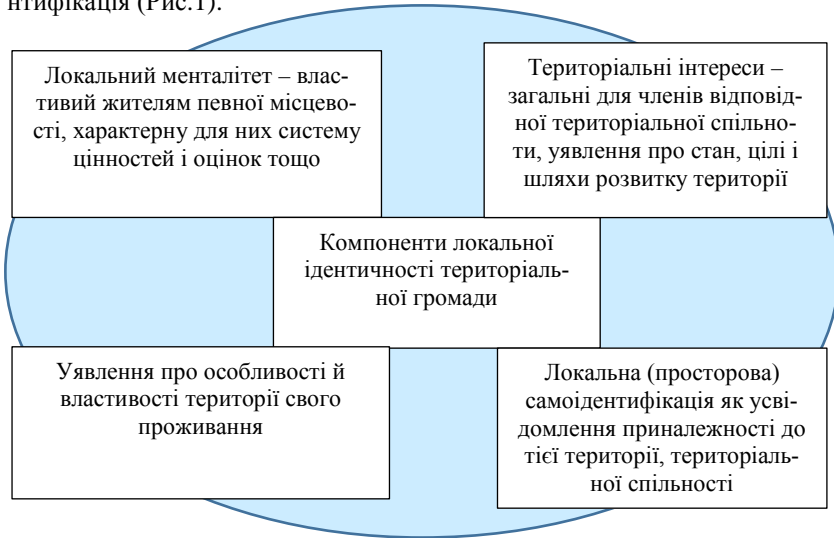
по-перше, ставлення індивіда до культурних цінностей, ідей, вірувань, переконань, що сформовані в межах місцевого співтовариства;

по-друге, вона пов'язана з потребами індивіда його інтересами в процесі взаємодії з іншими індивідами;

по-третє, розуміння індивідом зв'язку з територією місцевого співтовариства, можливості реалізувати власні життєві плани на території місцевого співтовариства (ОТГ).

У формуванні локальної ідентичності ТГ можна виділити чотири основних компоненти локальний (територіальний) менталітет; особли-

вості території проживання; територіальні інтереси; локальна самоідентифікація (Рис.1).

Рис.1. Основні компоненти локальної ідентичності територіальної громади

Структура локальної ідентифікації, завжди заснована на культурно-психологічній єдності населення, відчутті населенням ТГ своєї унікальності й презентації даної унікальності через формування локального бренду та іміджу.

Таким чином, локальна ідентичність (територіальна самосвідомість) є результатом ототожнення індивіда себе як члена територіальної спільноти (місцевого співтовариства ОТГ), під впливом, як колективного так і індивідуального досвіду. Локальна ідентичність визначається потребами та інтересами місцевого населення, що реалізуються в процесі взаємодії індивідів у територіальних спільнотах. Локальна ідентичність – це суб’єктивне сприйняття території проживання населенням, яке характеризується ціннісним ставленням до культурної спадщини, природних ресурсів, економічного потенціалу. Локальна ідентичність ґрунтується на суб’єктивному сприйнятті території проживання індивіда на його самототожності і цілісності, безперервності в часі і просторі, а тому вона має певну структуру, історію освоєння культурного і соціального локального простору, що супроводжується аналізом ціннісно-емоційних уявлень (наприклад, «батьківщина»,

«мала батьківщина»), а також колективної історії та особливостей регіональної культури. На основі спільної співпраці членів громади формуються уявлення про унікальність і самобутність ОТГ.

Список використаних джерел

1. Євтушенко О. Н., Лушагіна Т. В. Об'єднані територіальні громади Миколаївської області в умовах децентралізації: індикатори ефективності. Публічне управління та регіональний розвиток. Видавництво: Смельянова Т.В. – № 8. – 2020. – С. 396-421.

2. Євтушенко О. Н., Попова Т. С., Самсонюк О. О. Становлення інституту місцевого самоврядування як децентралізованої публічної муніципальної влади територіальних громад в Україні: теорія та практика. / О. Н. Євтушенко, Т. С. Попова, О. О. Самсонюк // Публічне управління та регіональний розвиток. – 2018. – № 2. – С. 296-321. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/purp_2018_2_7

3. Локальний – етимологія. Режим доступу: <https://goroh.pp.ua/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9>

4. Оперативні матеріали Швейцарсько-українського проекту “Підтримка децентралізації в Україні” DESPRO [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.despro.org.ua/>

5. Суслов М.М. Локальна ідентичність як пріоритетний напрямок у стратегічному плануванні розвитку об'єднаних територіальних громад. Науковий вісник: державне управління. №2(8) 2021. Київ. С. 133-151.

УДК 35.085.072.2 (043,2)

Євтушенко Н. О.,

магістр публічного управління та адміністрування, аспірант,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНИЙ КОДЕКС МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

В сучасних умовах явище політкоректності є невід'ємною частиною міжнародної та європейської культури, а в умовах євроінтеграції України набуває важливого значення й для нашої країни. Зокрема, для подолання агресивної культури спілкування, що зневажає елементар-

ними загальнокультурними вимогами до діалогу. Саме тому в українському суспільстві виникла потреба в оволодінні такою технологією публічної комунікації, як політична коректність, що сприяє збереженню суспільної злагоди і дозволяє підтримувати громадянський мир в суспільстві.

В західноєвропейському суспільстві «політична коректність» як елемент політичної, мовної культури активно використовується в публічному управлінні в промовах, інтерв'ю, офіційних заявах державних діячів, щоб переконувати і спонукати аудиторію до «політично правильних» оцінок і дій. Публічність характеризує спрямованість на досягнення суспільних цілей та забезпечення суспільних інтересів в процесі комунікації.

Слід зазначити, що політкоректність – це «спосіб, що дозволяє утримуватися від висловів, поглядів і дій, які можуть бути образливими для інших членів суспільства» [9]. Однак, як наголошує Н. Фейрклоу, «політкоректність є не лише мовним питанням», вона має соціально-історичний, культурний й політичний аспект [6].

Однозначної точки зору на виникнення терміну «політична коректність» не існує й сьогодні. Одні дослідники вважають, що термін «політична коректність» уперше зустрічається в промові судді штату Джорджія Джеймса Вілсона [8, р. 57]. Інші, що уперше його у 1975р застосував Карен Де Кроун президент Національної Організації Жінок [3].

Однак активно термін «політкоректність» почав використовуватися в ході боротьби чорного населення США, що було обурене расизмом англійської мови і вимагало її дерасилізації; жіночих феміністських рухів, що оголосили англійську мову сексистською. Можна погодитись з Е. Куц, що соціокультурна зумовленість мовного явища перетворилась у гостру політичну проблему [4], яка призвела не тільки до змін в мові, а й стала побудовою добровільного суспільного кодексу мовної поведінки. Таким чином, поява доктрини політкоректності – це реакція на негативні явища й процеси, що відбувались в американському та західноєвропейському суспільствах.

Термін «політична коректність» почав використовуватися для опису певних груп людей з метою уникнення образ на візуальному ґрунті, етнічному або расовому [7, р. 1069].

Основою добровільного суспільного кодексу мовної поведінки стало прагнення позбавитись будь-яких проявів дискримінації за будь-якими соціально значущими ознаками (стать, вік, матеріальне становище, расова і національна приналежність, сексуальна орієнтація і ін.).

Кодексом заборонялись:

- згадування про фізичні або психічні вади осіб, їх расову, релігійну, сексуальну чи національну приналежність;
- принизливі висловлювання та агресивні нападки на адресу тих людей, які відносять себе до сексуальних меншин, якщо їх поведінка не виходить за межі закону [1, с. 5].

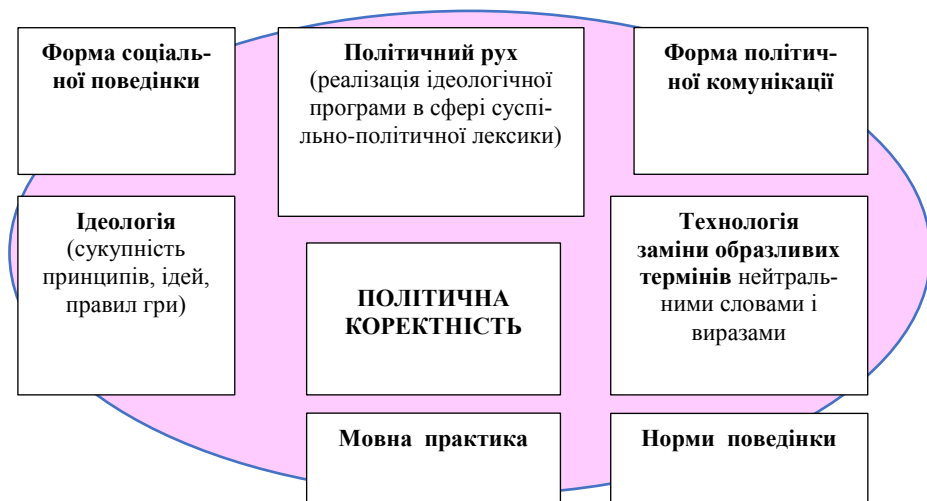
Під «політичною коректністю» в західноєвропейських країнах почали розуміти культурно-поведінкову і мовну норму, що ґрунтується на концептах «справедливості», «рівноправ'я», «дотримання прав людини». Наприклад, державним діячам, щоб бути політично коректними, потрібне було обов'язково реагувати на прояви расизму, сексуального насильства, виражати занепокоєння станом довкілля.

У більшості словників поняття «політична коректність» означало поводитися ввічливо, шанобливо, коректно, толерантно, дотримуючись правил і норм поведінки, прийнятих в суспільстві. Так, за визначенням Оксфордського словника, «політична коректність» – це запобігання форм вираження або дій, які сприймаються як ті, що можуть виключити, ізолювати або образити групи соціально обмежених чи дискримінованих людей [10]. Отже, «політично коректний» – той, хто прагне «виявити ввічливість і пошану до чоловіків і жінок усіх рас, віків і фізичних можливостей» [5].

Як бачимо, принцип політичної коректності забороняє використання в мовленні всіх тих одиниць, що можуть уразити гідність індивіда, і пропонує замінювати їх нейтральними або позитивно забарвленими евфемізмами. Під евфемізмом ми розуміємо нейтральні за змістом слова або висловлювання з метою приховати або покращити негативний факт, або запропонувати нове трактування проблеми або явища.

Політична коректність як суспільний кодекс мовної поведінки в сучасних умовах має не лише морально-нормативний, а й глибокий соціальний зміст. Кодекс розповсюджується на всі сфери суспільного життя (релігію, екологію, міжетнічні відносини та інш.), тому що прагне подолати існуючу в суспільстві і усвідомлювану суспільством дискримінацію до різних членів суспільства за віком, статтю, фізичним станом, соціальним положенням, расовою та культурною приналежністю.

Отже, явище політичної коректності пов'язано, як підкреслює Д. Адлер, з «прагненням нікого не образити при вживанні того чи іншого слова або вислову» [1, с.17]. В публічному управлінні «політична коректність» розглядається як комунікації особливого виду, що реалізуються у владному впливі на діяльність різних суб'єктів. В публічному управлінні «політична коректність» розуміється як особлива сфера соціального життя, як мовна практика, публічна поведінка (Рисунок 1).

Рис.1. Політична коректність в публічному дискурсі

Саме евфемізація публічного управління є найбільш ефективним засобом реалізації ідеї політичної коректності за допомогою поширення евфемізмів, тобто нових способів мовного виразу замість тих, які зачіпають почуття людини. Зрозуміло, що процеси евфемізації сучасного публічного управління зумовлені культурно-історичними, соціально-економічними й політичними чинниками. Вони залежать від морального та релігійного стану суспільства, його ідеологічних та етичних настанов. Правий К. Кантур, коли пише, що «у теперішній час поштовхом до активної евфемізації в різних мовах є жорсткі вимоги дотримання політичної коректності» [2, с. 6], яка характеризує стиль мовлення й поведінку суб'єктів комунікації в публічному управлінні.

Таким чином, політкоректність виникла як усунення в мовленні дискримінації щодо осіб за ознакою релігії, раси, статі, сексуальної орієнтації, етнічної приналежності або національності. Її головним принципом стало прагнення уникати вживання лексем, образливих для представників тієї чи іншої соціальної групи, громадянські права яких обмежуються або не здійснюються у повному обсязі. Тобто політкоректність можна визначити як дії, що спрямовані на захист почуттів тих, хто позбавлений рівних можливостей у порівнянні з іншими членами суспільства

Політична коректність як суспільний кодекс мовної поведінки є елементом політичної культури, тобто підкреслює роль мови у відно-

синах між людьми. Як різновид евфемії в публічній комунікації суспільний кодекс мовної поведінки допомагає створити потрібний, бажаний образ дійсності у адресанта, налагодити мовленнєве співробітництво.

Отже, евфемізація публічного управління це механізм, який допомагає регулювати відносини між комунікантами і найбільш ефективний засіб реалізації доктрини політичної коректності.

Список використаних джерел

1. Адлер Д. Боротьба проти політичної коректності // Америка. 1994. № 442. С. 5 - 18.
2. Кантур К. О. Антропосемічні евфемізми та їх функціонально-прагматичні особливості (на матеріалі англійської, французької, української та російської мов). /К.О. Кантур. Автореф. дис. ... канд. філол. наук.О, 2011. 21 с.
3. Козьмик Г. О. Фактор політичної коректності і поповнення словникового складу англійської мови. Вісник Запорізького державного університету. № 3, 2002. <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/2773.pdf>
4. Куш Е. О. Прагматика політичної коректності: за та проти / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Philologia/7_kusch.doc.htm
5. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс] / Cambridge University Press, 2008. Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=political>
6. Fairclough N. Political Correctness: The Politics of Culture and Language / Norman Fairclough. - City of Lancaster: Lancaster University, 2003. 28 с.
7. Longman Dictionary of English Language and Culture. Pearson Education Limited, 2008. 1620 p.
8. Nagle S. J. What is Political Correctness Doing to the English Language. London: Ravette Publishing, 1998. Vol. 7. P. 56–68.
9. Political correctness // Cambridge Dictionary // URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/political-correctness>
10. Oxford dictionaries. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oxforddictionaries.com/definition/english/political%2Bcorrectness?q=political+correctness>

Штиршов О. М.,

канд. наук з держ. управління, доцент, завідувач кафедри місцевого самоврядування та регіонального розвитку,
Навчально-науковий інститут публічного управління,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Хлановський В. С.,

аспірант,
Навчально-науковий інститут публічного управління,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПИ ЕТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

Коли ми говоримо про етичні складові лідера та лідерства з позиції наукового надбання, ми в першу чергу згадуємо І. Канта та його «Метафізику моралі», перша частина якої присвячена принципам справедливості, які є змістом досконалих обов'язків, а друга частина досліджує принципи та чесноти, які є змістом недосконалих обов'язків. У своїй роботі Іммануїл Кант стверджує, що треба діяти таким чином, щоб завжди приймати людство як мету, а не як засіб, як у своїй особі, так і в особі всіх інших. Ця максима вимагає поваги до особистості, бо «користуватися» іншими означає ставитись до нього, як до речі чи зброї, а не як до індивіда, особистості, людини.

Використовувати іншого – це не тільки робити щось, чого інший не хоче і на що він не погоджується, а й робити те, на що інший не може погодитись. Ця проблема актуалізується, коли звички та моральний закон зустрінуть один одного. Розум намагатиметься запобігти здійсненню аморального вчинку, але зрештою самій людині доведеться обирати між моральним та аморальним вчинком. Іммануїл Кант стверджує, що наш обов'язок ставитися до інших з повагою. Щоб досягти успіху в цьому, ми повинні ставитися до інших як до людей, а не як до засобу досягнення мети.

На нашу думку, ми повинні ставитися до людей як до особистостей, які мають свої власні цілі, які вони вирішують для себе, а не як до засобів для досягнення особистих цілей інших людей. Звідки витікає, що ставлення до інших як до людей, а не як до засобів вимагає, щоб ми ставилися до рішень і цінностей інших з повагою, тому що, якщо ми цього не зробимо, це буде означати, що ми представляємо інтереси інших, а вони є загрозою, тому що ми ставимося до них, як до засобу для досягнення особистих цілей.

З цієї Кантівської діалектики випливає, що лідери, які поважають інших людей, дозволяють їм бути такими, якими вони є, з усіма їхніми творчими устремліннями, бажаннями та проблемами. Вони ставляться до інших з усвідомленням їхньої безумовної цінності та цінують їх індивідуальні особливості. Питання ідентифікації особистості як лідера має базуватись на певних принципах, що є фундаментом його подальшої діяльності. Виходячи з цього, нами визначено п'ять морально-етичних принципів, що вважаються наріжним каменем власне етичних принципів. До цих принципів варто віднести наступні: автономія, справедливість, благодіяння, безальтернативність і вірність, кожен із яких є як важливою окремою складовою, так і системою цінностей сучасного лідера. Варто зауважити, що зазначені моральні принципи неспроможні охопити всі ситуації, з якими доводиться зіштовхуватися лідеру. Огляд цих морально-етичних принципів, що ґрунтуються на практичному досвіді, дає змогу прояснити питання, пов'язані з різними ситуаціями, що можуть виникати.

Перший принцип – автономія, це принцип, що стосується позиції незалежності. Суть принципу поваги етичних лідерів до інших полягає у наданні індивідуальної свободи вибору та дій. Є дві важливі причини, які спонукають лідера бути автономним. По-перше, допомагаючи лідеру зрозуміти, як його рішення та його цінності можуть або не можуть впливати на суспільство, в якому він живе, і як вони можуть вплинути на права інших. Інші міркування стосуються можливості лідера приймати правильні та раціональні рішення. Особи, які не здатні приймати правильні рішення, не можна дозволяти діяти за рішеннями, які можуть завдати шкоди їм самим та іншим.

Другий принцип – це справедливість, його головний зміст: не завдати шкоди іншим або мінімізувати її вплив, отож ми вважаємо цей принцип найважливішим із усіх, хоча теоретично всі вони важливі. Його головна ідея полягає в тому, щоб не завдавати умисної шкоди та не брати участь у діях, які можуть нашкодити іншим.

Третій принцип – це благополуччя, він відбиває відповідальність лідера за внесок у загальний добробут суспільства. Простіше кажучи, це означає робити добро, бути активним, а також запобігати шкоді, коли це можливо.

Четвертий принцип – це безальтернативність. Досвід практики різних лідерів показує, що формальне значення справедливості однаково відноситься до спільних і відмінних дій, але пропорційно до їх відповідних відмінностей. Тобто, якщо з людиною поводяться по-іншому, лідер має бути в змозі запропонувати обґрунтування, яке пояснює необхідність та доречність іншого ставлення до цієї людини.

П'ятий принцип – це вірність, він включає поняття лояльності і дотримання особистих зобов'язань, даних лідером. Суспільство повинно мати можливість контролювати лідера та довіряти його вчинкам в разі, якщо виникає підозра про якісь неетичні вчинки або дії. Тому лідер має бути обережним, щоб не поставити під загрозу відносини у площині лідер-суспільство та не відмовлятися від зобов'язань, які він не виконав. Досліджуючи етичні принципи у царині лідерства, варто дослідити наявну проблему і подивитися, як кожен із перелічених вище принципів може застосовуватися в даному конкретному випадку. Іноді для цього просто достатньо з'ясувати ступінь впливу проблеми на конкретний принцип та можливі загрози, які вона несе. У складніших випадках корисно мати можливість опрацювати етапи етичної моделі прийняття рішень та оцінити, які з цих моральних принципів можуть суперечити один одному.

Отже, вивчення проблемних сторін окреслених принципів, дасть змогу зрозуміти як етичні лідери взаємодіють з суспільством та приймають рішення, що дасть ключ до кращого розуміння суперечливих питань. В цілому повага передбачає віру в чужі ідеї та ставлення до громадян як до особистостей, гідних шани та поваги. Іноді це також може означати, що лідеру потрібно йти на поступки іншим. Тобто лідери повинні дбати про інших, усвідомлюючи їхні особисті потреби, цінності та цілі та допомагаючи їм узгоджуватися з його власними цінностями та потребами.

Власне можемо зробити висновок про те що в контексті запропонованих принципів розглядаємо лідерство як своєрідне діалектичне, синтетичне та колективне підвищення свідомості керівника (лідера) яке вивчає його причини та наслідки, серед яких зокрема наявна повага як до попередників так і до послідовників.

Андріаш В. І.,

д-р наук з держ. управління, професор кафедри публічного
управління та адміністрування,
Навчально-науковий інститут публічного
управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

На сьогодні уявлення щодо публічної політики та її меж під час процесів розвитку публічного управління постійно зазнають змін. Такі трансформації обумовлені різноманітними соціальними, політичними, економічними процесами, особливістю сучасних процесів урбанізації, здійсненням переходу від бюрократичних форм до інноваційних методів управління державою та суспільством. Публічна політика в різних політичних системах створює умови для суспільства виражати власні інтереси й потреби за допомогою різноманітних форм волевиявлення, залежно від історичного етапу й соціально-політичних умов. Питання місця та ролі публічної політики в публічному управлінні є актуальним в силу вдосконалення інформаційних технологій, тенденцій впровадження інноваційних методів управління й залучення громадян до участі у вирішенні соціально-політичних та економічних проблем. Виходячи із вказаного, важливим є розуміння теоретичних основ поняття та змісту публічної політики та її взаємозв'язку з системою публічного управління, оскільки в процесі історичного розвитку поява публічної політики взаємопов'язана з дискусією щодо вдосконалення публічного управління й підвищення його ефективності. Вагомим фактором появи публічної політики є необхідність забезпечити різноманітність форм участі громадянського суспільства в політичних процесах. Варто звернути увагу на тезу американського дослідника Дж. Андерсона, який пов'язує публічну політику й публічне управління та пропонує розглядати декілька змістовних наповнень вказаного поняття:

1. Публічна політика характеризується наявністю чіткої цільової спрямованості й плану дій щодо досягнення поставленої мети. В публічній політиці недопустимою є випадкова поведінка або випадкові інциденти;

2. Публічна політика включає в себе сукупність конкретних цільових дій або комплексу дій. В публічній політиці не має місця відокремленим рішенням. Зокрема, прийняття рішення щодо нагородження відомої особи не можна розглядати як складову частину публічної політики. Натомість політика в сфері охорони здоров'я чи безпеки життєдіяльності демонструє саме характер публічної політики керівництва;

3. Публічна політика є реакцією на перебіг політичних процесів та запитів. Іншими словами, публічна політика є відповіддю на прийняття або неприйняття тих або інших рішень за умов ситуації, що склалася;

4. Публічна політика є реально втіленими реальними діями, а не заявами чиновників щодо намірів реалізувати те або інше рішення;

5. Публічна політика може приймати форми як «позитивної», так і «негативної» політики. За умов «позитивної політики» мова йде про реалізацію конкретних дій у відповідь на політичний запит. Щодо «негативної політики», то тут можемо говорити про абстрагування уряду від вирішення певної проблеми, яка потребує втручання зі сторони держави;

6. В основі існування публічної політики лежить закон, її основним засобом реалізації – є примус. Публічна політика є офіційним політичним курсом держави, закріпленим відповідними нормативно-правовими актами. Відповідно публічна політика реалізується за допомогою методів і форм публічного управління урядом, чиновниками, органами публічної влади тощо. Крім того публічна політика сприймається як певний комплекс дій, що мають встановлену цільову спрямованість та очікуванні результати вирішення тієї або іншої проблеми.

Таким чином, публічна політика є відносно стабільним курсом дій з чітко встановленою цільовою спрямованістю, що здійснюється урядовими чиновниками й органами влади в сферах та галузях, що зачіпають інтереси й потреби більшості населення держави. Разом з тим, публічну політику можемо розглядати в контексті інноваційних технологій, що використовуються з метою аналізу та оцінки результатів прийнятих державних рішень в різних сферах суспільного життя. Крім того сучасна публічна політика повинна забезпечувати можливість здійснення громадського волевиявлення, вираження інтересів та потреб населення, їхню практичну реалізацію на рівні політичних та адміністративних інститутів. Однак, на практиці існують певні протиріччя, оскільки в рамках публічної політики досить часто можемо спостерігати домінування інтересів найбільш великих та впливових політичних та публічних акторів, які конкурують між собою в досить обмежених

рамках публічних політичних арен. Незважаючи на наявність певних протиріч, взаємодія публічної політики та публічного управління як передумови ефективної взаємодії держави, громадянського суспільства й бізнесу щодо вироблення політики держави, взаємної відповідальності за прийняття рішень й водночас відповідальність перед одним – є трендом розвитку сучасного суспільства та держави.

УДК 342

Андріян В. І.,

д-р наук з держ. управління, професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Лушнікова Р. А.,

магістр публічного управління,
Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Політика національної безпеки – це основа, що визначає, як саме країна гарантуватиме безпеку держави та громадян. Політика національної безпеки формально уособлює розуміння державою основних принципів, цінностей, інтересів, цілей, стратегічних ситуацій, загроз, ризиків та викликів в розрізі захисту й забезпечення національної безпеки. Політика національної безпеки зазвичай ґрунтується на нормах конституції, базових документів та законодавстві держави. Також така політика пояснює дії та обов'язки державних інститутів щодо забезпечення безпеки й верховенства права. Основні напрями державної політики у сфері національної безпеки – щодо людини, її життя й здоров'я, честі та гідності, недоторканності й безпеки – є найвищою соціальною цінністю в Україні та інших сучасних державах. Імплементация вказаної норми Основного Закону є головним завданням державної політики національної безпеки [4]. Для того, щоб мати безпеку, народ повинен зробити з своєї держави вільну, заможну, безпечну державу, де пануватиме право, де держава захищатиме власних громадян і суспільство, де кожен зможе реалізувати власні таланти. А головне це те, що

Україна воліє миру, тому що мир – це запорука розвитку держави. Встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України у межах її міжнародно-визнаного державного кордону являється найвищим пріоритетом держави [1].

Враховуючи основні національні інтереси, які визначено нормами Основного Закону та Закону України «Про національну безпеку України», пріоритети національних інтересів нашої держави й забезпечення національної безпеки представлені:

- відстоюванням незалежності й державного суверенітету;
- відновленням територіальної цілісності в межах міжнародно-визнаного державного кордону нашої держави; суспільним розвитком;
- захистом прав, свобод та законних інтересів громадян країни;
- європейською та євроатлантичною інтеграцією [2].

Для того, щоб реалізувати вказані пріоритети необхідно працювати за напрямками спрямованими:

- відновити мир, територіальну цілісність та державний суверенітет на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей України на основі норм міжнародного права;
- здійснити відповідні міжнародно-правові, політико-дипломатичні, гуманітарні та економічні, безпекові заходи, спрямовані на припинення незаконної окупації АРК і міста Севастополь;
- продовжувати реалізацію заходів щодо оборони й стримування, активного використання переговорних форматів та консолідації міжнародного тиску на РФ як гарантії недопущення ескалації конфлікту з боку Росії, зменшення напруги й припинення РФ збройної агресії;
- розвивати взаємовідносини із США, Великобританією, Ірландією, Канадою, Німеччиною, Францією, сусідніми та іншими державами, а також з міжнародними організаціями для забезпечення належної міжнародної безпеки й протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їхнього впливу на нашу державу;
- використовувати всі наявні механізми ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки нашої держави щодо протидії російській агресії;
- розвивати особливе партнерства з Альянсом з метою набуття повноправного членства нашої держави в НАТО;
- на повну реалізацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, з метою набуття повноправного членства нашої держави у ЄС;

- розвивати людський капітал нашої держави, зокрема здійснюючи модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту;
- на посилення спроможностей ЗСУ, інших органів сектору безпеки і оборони;
- на сталий розвиток національної економіки та її інтеграція до європейського економічного простору;
- посилювати спроможності національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі;
- забезпечувати екологічну безпеку, створювати безпечні умови життєдіяльності людини, зокрема на територіях, що постраждали внаслідок бойових дій, розбудова ефективної системи цивільного захисту;
- захищати особу, суспільство та державу від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечувати необхідне відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди;
- розвивати державно-приватне партнерство [3].

Таким чином, перебування у досить складній динамічній геополітичній та економічній ситуації нашої держави, виходячи із власних національних інтересів, потребує ефективного публічного управління щодо забезпечення національної безпеки, значних зусиль і постійної уваги з боку керівників усіх рівнів, публічних службовців, науковців, кожного громадянина, чия роль в контролі над всіма вказаними процесами є надзвичайно важливою.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021.

URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України»: Указ Президента України від 20.08.2021 № 372/2021.

URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3722021-39733>

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>

УДК 342

Верба С. М.,
доцент кафедри місцевого самоврядування регіонального
розвитку, Навчально-науковий інститут публічного
управління та адміністрування, ЧНУ імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

Шевченко В. О.,
магістр публічного управління, Навчально-науковий інститут
публічного управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

З часів незалежності України звичайні громадяни не мали жодного впливу на суспільні справи на місцевому рівні. У листопаді 2014 року, перед початком основних ініціатив з децентралізації, лише 9% українців були задоволені своєю здатністю впливати на рішення місцевого самоврядування у своїх громадах, а 74% висловили невдоволення. Більше половини громадян відхилили діяльність місцевих державних адміністрацій, місцевих рад та керівників місцевих населених пунктів.

Громадське невдоволення місцевою владою впливало з їх нездатності забезпечити високу якість та доступні послуги, такі як комунальні послуги, транспорт, дорожня інфраструктура, охорона здоров'я та освіти. Управління державною власністю та землею також було дуже неефективним, в результаті чого погано контрольоване містобудівне планування і сумнівні юридичні асигнування на землю. Нарешті, відчували громадяни що їм бракувало дієвих інструментів для підзвітності місцевих органів влади.

Територіальні громади в містах, селищах і селах не мали ресурсів, щоб взяти на себе відповідальність ситуації. Перш за все, ці адміністративні одиниці мали вкрай обмежену фінансову автономію тому що вони були субсидовані через обласні та районні адміністрації.

До зміни в бюджетному та податковому кодексах у грудні 2014 року було 96,3% місцеві бюджети залежали від державної субвенції.

По-друге, більшість територіальних громад не мали людських ресурсів для забезпечення фінансової стійкості. До реформи децентралізації з 11 518 громад України 10 278 були селами. 92 відсотки з них мали менше 3 000 жителів, а 47 відсотків мали менше 1000 осіб. Очевидно, що великій кількості громад просто не вистачало достатньої кількості робочої сили для створення доходу. Нарешті, обрані ради на обласному та районному рівнях не мали повноважень, оскільки виконавча влада була покладена на керівників державних адміністрацій, висунутих Кабінетом Міністрів України та призначалась Президентом.

Отже, реальні сили були зосереджені в руках призначених державних посадових осіб, які підсилюють доцентрові тенденції, сприяють широкому національному контролю регіонального розвитку та залишили інституції місцевого самоврядування значною мірою без влади.

З моменту створення територіальних громад фактично усунула багато міфів про крах соціальної та освітньої інфраструктури деяких сіл. Значною мірою це були занепокоєння, але є проблеми з наданням медичних послуг (первинні та вторинні медичні послуги, догляду), а також наявність достатніх коштів для цієї мети, та інших проблем, а саме:

- невідповідність між громадами: Під час децентралізації новостворені територіальні одиниці стикаються з ризиками швидкого зростання соціально-економічного розриву між бідними та багатими громадами. Цей розрив зростає відповідно до обсягу перерахованих коштів. Як вже було сказано, сума субвенції від у 2017 році державного бюджету не змінилася, а кількість об'єднаних громад зросла. Отже, чим пізніше громади зливаються, тим менше грошей їм доведеться створити і збільшити інфраструктури.

- компетенція: відсутність компетентності керівників місцевого самоврядування заважає їм повною мірою використовувати нові можливості та привілеї для використання та керування змінами. Нові знання та компетенції потрібні для нових методів управління та управління ресурсами. Соціально-економічні проблеми впровадження реформи на місцевому рівні може дискредитувати децентралізацію в деяких об'єднаних громадах.

- корупція в місцевих органах влади: Цей ризик виникає, зокрема, у зв'язку з незавершеною земельною реформою делегування повноважень з закупівель місцевій владі. Ризик може бути ліквідований через створення більш прозорих механізмів у земельних відносинах (наприклад, прозорі земельні аукціони), розвиток системи електронних за-

купівель, системи безконтактного надання адміністративних послуг і розвиток центрів адміністративних послуг у територіальних громадах.

– неефективний нагляд: відсутність або неефективність системи нагляду і контролю місцевих органів місцевого самоврядування щодо законності своєї діяльності, неефективної судової системи і правоохоронні органи, також можуть негативно вплинути на реформу децентралізації, дискредитуючи її в очах членів громади.

– погано визначена сфера відповідальності: В залежності від політичної ситуації існує ризик прийняття рішень, які виходять за рамки обов'язків місцевих органів влади (наприклад з питань безпеки, державної мовної політики або європейської інтеграції), особливо у відсутності належного контролю з боку центральних органів влади та правоохоронних органів.

Таким чином, низька участь членів громад у децентралізації та їх небажання нести відповідальність за прийняття рішень є ключовим фактором, що запобігає реформуванню децентралізації. Саме низька участь членів громади створює можливості для органів виконавчої влади контролювати реформування децентралізації зверху. Ця модель поведінки формувалася під час Радянського Союзу і багато чого потрібно зробити, щоб знищити її. Необхідно проводити інформаційні кампанії в громадах, щоб пояснити переваги нової територіальної організації влади їх членів і посадових осіб.

УДК 351

Малікіна О. А.,

ст. викладач кафедри публічного управління та адміністрування, Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Расквалова Т. І.,

магістр публічного управління, Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Поняття «публічного управління» (public management) вперше було використано у 1972 році англійцем Д. Кіплінгом, яке означало здійснення «пошуку найкращих способів використання ресурсів для досяг-

нення пріоритетних державних цілей: публічне управління є спрямованим на реалізацію прав, свобод і законних інтересів приватних осіб та передбачає найповніше застосування владою принципу публічності – відкритості й прозорості діяльності її апарату, право впливати громадян на діяльність владних органів, здійснювати громадський контроль за діяльністю управлінського апарату тощо». Поняття «публічне управління», яке наголошує на участі суспільства в управлінні й прийнятті рішень прийшло на зміну «публічному адмініструванню» з його наголосом на владних, командних, нормативних методах управління. Зміна цих понять була викликана демократичними перетвореннями, що відбулися в зарубіжних країнах, зростанням ролі цивільного суспільства в управлінні суспільними процесами та його контролі над державною владою.

Публічне управління є більш широкою формою, ніж державне управління. Оскільки останнє являє собою вплив держави на суспільство, на суспільну й особисту життєдіяльність із метою забезпечення цілісності, суверенітету й розвитку суспільства. Однак держава не є єдиним суб'єктом, що має такий вплив на соціальні процеси. А до складу публічного управління входять ще й такі види управління як місцеве управління й самоврядування та інші, наприклад, різні громадські організації, які також впливають на суспільні процеси в державі.

Використання поняття «публічне управління» означає, що управління відбувається привселюдно – гласно й основним аспектом управління є народ. У той час як ключовим аспектом державного управління є держава, а основними рисами є його владний характер та підпорядкування суспільства державній волі. Звичайно, у системі публічного управління визначальну роль грає державне управління, що здійснює управлінський вплив на всі сфери громадського життя. Але в сучасних демократичних суспільствах роль держави не є тотальною. Існують й інші суб'єкти, які мають право впливати на суспільні процеси.

Варто вказати, що досить чітко вираженими є тенденції останнього часу присутні в розвинених зарубіжних країнах щодо впровадження в сферу суспільного управління відповідних ринкових методів і підходів, що взаємопов'язано з намаганнями подолати монополію центральних і місцевих органів влади й управління у сфері надання управлінських і громадських послуг населенню за допомогою залучення до вказаних процесів приватного сектору (а в деяких випадках – і неурядових неприбуткових організацій).

Сьогодні висуває на перший план нагальну проблему співвідношення між адмініструванням та політикою, політичним контролем над

державним управлінням, відповідальністю й підзвітністю держави перед власними громадянами, активною участю останніх у політичних процесах. В сучасних умовах модернізації політичної влади та її інституційного апарату функціонування політичних мереж перетворюються на все більш актуальну й нагальну потребу в суспільстві.

Здійснення порівняльного аналізу реформування нового публічного управління змушує більшість дослідників досить критично ставитися до попередньо сформованої теоретичної парадигми та намагатися сформулювати нову. Дещо близькою за змістом є концепція «governance» – одна з складових концепції політичних мереж. «Governance» – є управлінням, що найбільш відповідає вимогам щодо відкритого, демократичного і справедливого суспільства. Вказана концепція ґрунтується на основі принципу поділу влади, народовладдя, виборності та змінюваності вищих посадових осіб, підзвітності інститутів виконавчої влади, верховенства закону, політичного плюралізму і транспарентності, партисипативності, незалежності ЗМІ.

Аналіз синергетичного підходу в управлінні дає можливість відзначити той факт, що синергетика є особливим сучасним стилем наукового мислення. Здійснення управління в режимі самоорганізації повинно бути орієнтованим на вирішення двоєдиного завдання: створити умови, необхідні для реалізації власних тенденцій розвитку системи; забезпечити керовану систему засобами, необхідними для досягнення власних цілей.

Таким чином, незважаючи на динамічний розвиток теорії публічного управління, на сьогодні ще залишається чимало відкритих наукових проблем, до яких можна віднести питання: оптимального співвідношення централізації і децентралізації; раціональної ієрархії взаємовідносин у системі публічного адміністрування; розподілу влади між державою і органами самоврядування, ефективності та якості державного управління та інші. Крім того, головною науковою проблемою залишається питання успішної адаптації зарубіжного досвіду, накопиченого теорією публічного управління, до національних умов розвитку держави.

Громадська Н. А.,
канд. політ. наук, доцент кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна
Шевченко Ю.,
магістр публічного управління
Навчально-науковий інститут публічного управління та
адміністрування, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Зарубіжний досвід організації місцевого самоврядування свідчить про те, що там поєднуються місцеве самоврядування та публічне управління, історичні, демографічні, географічні особливості певної країни, форми влади державної структури, політичний режим, юридична система та інші фактори також є обов'язковими для врахування та уточнення. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах побудовано, як правило, відповідно до адміністративно-територіального поділу країни. Основою такого поділу виступає міська та сільська одиниця (комуна, громада, парафія тощо).

1. Особливості місцевого самоврядування полягають у врахуванні тенденцій розвитку суспільства й прагненні утвердити демократичні засади людського існування. Будучи досить непростим і багатоаспектним соціальним явищем, воно поки немає єдиного та найбільш точного визначення. Натомість в теорії існують різноманітні підходи щодо розуміння, обумовлені особливостями представлених в науковій літературі характеристик. Існування великої кількості визначень свідчить про невпинну динаміку поглядів на місцеве самоврядування та певну суперечність його політико-правової природи. Наявна приналежність до суб'єктів політики виступає ще однією підставою для зіткнення поглядів науковців з усіх сторін наукового пізнання.

2. Основою для організації системи місцевого самоврядування в зарубіжних країнах виступають відповідні положення конституцій, національних законів про місцеве самоврядування, у федеральних державах – державні закони, закони відповідних земель тощо. Важливою юридичною основою для місцевого самоврядування всіх європейських країн виступає Європейська хартія місцевого самоврядування, прийнята Радою Європи 15 жовтня 1985 року. Отже, особливості організації конституційно-правового регламентування системи місцевого самоврядування – багатогранні та різносторонні, оскільки немає жодної

країн з ідентичним підходом щодо організації, здійснення та розвитку місцевого самоврядування. Тривалі пошуки оптимальної моделі місцевого самоврядування, розмаїтості підходів здійснення вибору засобів організації, передумов функціонування й розвитку цього суспільного явища взаємопов'язані з бажанням підвищувати рівень ефективності місцевого самоврядування.

3. Запровадження та використання в нашій країні зарубіжного досвіду свідчить, що під час моделювання основ функціонування місцевого самоврядування, є необхідним внесення певних коректив до класичної європейської класифікації моделей. Можемо припустити, що із вказаних моделей місцевого самоврядування зарубіжних країн, доцільно розробити сучасну модель вітчизняного місцевого самоврядування, котра повинна бути втіленням концепції муніципального дуалізму, за якої місцеве самоврядування матиме одночасно й громадський, і владний характер, а тому має зайняти в структурі влади окреме, автономне місце. Незважаючи на прихильність до певної концепції місцевого самоврядування, його можна визначити як форму народовладдя, що забезпечує гарантовану державою реалізацію права населення, об'єднаного в громаду, яке реально здатне й спроможне самостійно та під власну відповідальність управляти певною частиною місцевих справ у межах норм чинного законодавства. Як наслідок, для наближення моделі вітчизняного місцевого самоврядування до європейських норм, необхідним є:

- проведення функціональних і процедурних реформ місцевого самоврядування шляхом чіткого розподілу повноважень за відповідними рівнями управління; в сфері адміністративно-територіального устрою з метою законодавчого вноормування статусу адміністративно-територіальних одиниць та критеріїв їхнього виокремлення; запровадження виконавчих органів місцевого самоврядування; формування державної політики щодо об'єднання громад;

- удосконалення напрямів формування матеріально-фінансової основи вітчизняного місцевого самоврядування шляхом: забезпечення відповідності між повноваженнями й фінансовим забезпеченням органів місцевого самоврядування; вдосконалення системи місцевих податків; формування системи комунальних фінансово-кредитних установ, що надасть змогу використовувати позиковий механізм: місцеві цінні папери, комунальне кредитування тощо, що є джерелами фінансування інвестиційних програм.

Таким чином, система місцевого самоврядування в Україні перебуває у стадії розвитку. Враховуючи історичні, соціально-економічні, етнографічні особливості доцільно використати позитивні сторони

всіх моделей публічного управління та місцевого самоврядування. Найбільший інтерес для нашої країни становитиме модель, за якої економічна та господарська самостійність муніципалітетів із турботою про зростання добробуту населення поєднується з елементами жорсткого адміністративного та ідеологічного контролю з центру. Це дозволить при прагненні апарату управління муніципального утворення до зростання споживання товарів та послуг проживаючого населення, спочатку виключити потенційні сепаратистські настрої, що ставлять інтереси етно-кланової меншості вище інтересів більшості громадян, запобігти потенційній загрози розпаду на територіально-відокремлені утворення.

УДК 352:342,2] (091) (477) (043,2)

Сокирко М. С.,
студент-магістр з публічного управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗМІН В КОН- ТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Сучасні процеси державного розвитку мають в своїй основі історичні передумови становлення і розвитку української державності на різних етапах. Історія державотворення та особливо розвитку місцевої влади є важливим чинником для формування сучасного бачення та усвідомлення необхідності процесу реформування місцевої влади в Україні. Демократичний розвиток, загальне тіжання до західної демократії в Україні є закономірним процесом, який цілком можливо пояснити особливостями державного ладу, розвитку місцевого самоврядування в різні часи. Екзистенційний вибір української нації спрямований на розбудову демократичної, правової та процвітаючої держави.

Історія становлення і розвитку місцевого самоврядування сягає громадівського та племінного самоврядування в період, ще до існування держави [1]. Розвиток місцевого самоврядування заснованого на принципах народовладдя сягає своїм корінням античного періоду. У той час, міста Північного Причорномор'я, засновані греками у VII – VI ст. до н.е., Ольвія, Тира, Пантикапей, Тірітаку, Фанагорія, Німфей, Херсонес Таврійський стали першими містами на території сучасної України, побудовані на принципах самоврядування та народовладдя.

Народні збори були вищим органом влади, які вирішували всі найважливіші питання внутрішньої та зовнішньої політики. Рада, яка обиралася народними зборами, готувала їх рішення, контролювала діяльність виборчих посадових осіб, а також були виборні колегії – магістратури, які мали виконавчі функції [2].

За часів Київської Русі вже існувало громадівське самоврядування та місцева демократія, основними формами якої були віче, тобто збори дорослого, вільного населення в містах та територіях, на якому вирішувалися важливі питання, правила господарювання, місцеві податки [3]. Громада самостійно призначала посадових осіб з питань судочинства, управління, податків, а також обирала війта, який був головою віче. Головуючим на його зборах міг бути князь, у деяких випадках єпископ або тисяцький. Попри те, що віче не мало визначеного порядку скликання, винесення рішень, однак вічові збори давали можливість вільно висловлювати думку кожному громадянинуві, привести всі міркування до єдиної, загальної думки і винести єдине спільне рішення.

Варто зазначити, що вже у той час суб'єктом міського або сільсько-го самоврядування виступала відповідна міська або сільська громада, яка об'єднувала жителів кількох сусідніх сіл, представляла власні інтереси у відносинах з іншими громадами, державною владою та феодалами. Спільна власність членів громади, в тому числі власність на землю, була економічною основою територіального самоврядування того часу.

Органом місцевого самоврядування була спочатку родова, а потім територіальна сільська громада – верв, яка об'єднувала господарів одного або декількох сіл. Члени верви спільно володіли землею, лісами, угіддями, були пов'язані круговою порукою, а також несли спільну відповідальність за сплату данини та вчинені на території громади злочини.

Децентралізація в сучасній Україні, як процес демократизації місцевої влади на засадах народовладдя та місцевої ініціативи є процесом побудови та повернення до громадівського врядування, яке було характерним для території нашої держави на більш ранніх історичних етапах.

Особливе значення в історії місцевого самоврядування мало Магдебурзьке право, яке поширювалося німецькими колоністами спочатку на Польщу, а далі розповсюдилося на Литву та Русь. Магдебурзьке право дозволяло жителям міст самим вирішувати питання судочинства, мита, феодалних повинностей, обрання місцевої влади. У XIII-XVIII ст. магдебурзьке право поширюється територією України і його

отримали багато українських міст. Зокрема міста Закарпаття: Хуст, Вишкове, Тячів користувались ним із 1329 р. Пізніше магдебурзьке право отримали Володимир Волинський 1324 р., Санок 1339 р., Львів у 1356 р., Кам'янець- Подільський 1374 р., Луцьк 1432 р., Кременець 1439 р., Житомир 1444 р., Київ 1494-1497 рр. Міста лівобережної України отримують магдебурзьке право з XVI – XVII ст. У 1620 р. Стародуб, 1625 р., Ніжин та Полтава 1752 р. [4, с. 2].

Магдебурзьке право є середньовічним міським правом, яке частково позбавляло міста від центральної адміністрації або влади феодала [5, с. 4]. Започатковане привілеями 1188 р., які отримало німецьке місто Магдебург від архієпископа – власника міста. Міське врядування середньовічних міст на підставі магдебурзького права було першою формою місцевого самоврядування. Сутність магдебурзького права полягала у звільненні міста від юрисдикції урядової адміністрації феодалів, воевод, намісників, та надання місту можливості власного «копоративного» самоврядування, шляхом створення органів міської влади [6].

Одним з основних етапів розвитку демократичних засад та ключовим періодом у розвитку та збереженні ідентичності українського народу та держави є формування козацтва та Запорізької Січі. Козацтво було воєнізованим супротивом та рушійною силою національно-визвольної боротьби українського народу. Козаки були вільними воїнами та надавали перевагу життю у постійній небезпеці та обороні ніж кріпацтву та феодальному ярму [7, с. 5].

Разом з тим, суспільний устрій козацької держави був заснований на демократичних засадах. Суспільною організацією козацтва була саме громада. Запорожці були рівними незалежно від національної та станової належності оскільки жили, воювали та гинули разом. Запорожці могли вільно використовувати землю для сільськогосподарських потреб, мали рівні виборчі права, усі рішення приймалися на основі загальної згоди. Громадівська організація життя була викликана перебуванням козаків в умовах боротьби та ворожого оточення, а тому для виживання в таких умовах необхідна була єдність та згуртованість всіх на засадах волі, побратимства і єдності. Головним чином, козацька державність об'єднала людей на морально-психологічній основі, а не на силі державної влади [8, с. 7].

Розвиток правової основи регулювання суспільних відносин на мою думку є важливим кроком для демократизації та місцевого розвитку, і як наслідок формування засад місцевого самоврядування. Зокрема прийняття Литовських статутів мало велике значення для правового регулювання того часу [12, с. 1]. Литовські статuti є своєрідним

поєднанням західних, а також східних правових традицій передусім Київської Русі.

Перший Литовський статут 1529 р., який містив норми різних галузей права, окрім прав та привілеїв шляхти, зазначав, що право є єдиним для всіх та забезпечував окремі права селян в тому числі на землю. Велике значення у ньому мали права та привілеї феодалів у тому числі праву на землю та розв'язання спірних питань [12, с. 3].

Другий Литовський статут 1566 р., також забезпечував інтереси привілейованих станів, а саме магнатів та шляхти. При цьому він підвищив роль Сейму щодо загальнодержавних питань. Важливою його частиною був розгляд судових справ та покарання за злочини.

Третій Литовський статут 1588 р., мав особливе правове значення, оскільки проголошував верховенство закону, охорону прав та свобод громадян і встановив обов'язок держави піклуватися про свій народ. Також він містив норми державного права, військові обов'язки шляхти. Третій Литовський статут був першим видрукованим статутом та залишався найважливішим джерелом права ще й за часів Гетьманщини [13, с. 6]. Він визначав правове положення представників всіх верств населення та включав положення цивільно-правового, кримінального та процесуального змісту. Також він сприяв розвитку торгівлі в містах, оскільки визначав єдині загальнодержавні еталони виміру. Окрема увагу було приділено організації суду та судового провадження, завданням якого було неупереджене розслідування і судовий розгляд справ [14, с. 7].

Слід зазначити, що найвизначнішою пам'яткою права та конституціоналізму є конституція Пилипа Орлика 1710 р. Дана конституція має форму вираження договору між гетьманом, козацькою старшиною та запорожцями. Зокрема вона визначає принципи організації діяльності органів державної влади, розмежування повноважень між органами різних гілок влади, а також принцип стримування та противаг, поєднання їх в єдиний державний устрій. Конституція закріплювала демократичні принципи, зокрема принцип вільних виборів та вільного волевиявлення [9, с. 3].

Конституція П. Орлика випереджала тогочасні суспільні та політичні погляди, закладала основи суверенної, незалежної держави заснованої на невідчужуваних, природних правах на свободу та самовизначення. Прогресивні ідеї поділу влади, суверенітету, заклали основи для подальшого демократичного розвитку.

Про демократичний характер суспільного устрою Запорізької Січі свідчить також правове регулювання формування органів влади. Джерелом влади було козацтво, діяв принцип рівності козацтва на Січовій

Раді. Таким чином, обрання кошового отамана відбувалося за встановленим звичаєво-правовим порядком. При цьому, участь у обранні приймали всі козаки, а також кошовий отаман, військовий суддя, військовий писар, військовий обозний, військовий осавул, курінні отамани та військові службовці, які збиралися на майдані першого січня кожного року.

Окрім того, влада кошового отамана була суттєво обмеженою, що свідчить про зародження республіканської, демократичного управління. Так, кошовий отаман щорічно звітував про свою діяльність на військовій раді. Козаки мали право у будь-який час скликати раду та задавати дострокового звіту отамана. Строк перебування на посаді був обмежений одним роком [10, с. 5].

На сучасному етапі, громадянське суспільство та зокрема і місцеве самоврядування, яке є його невід'ємною частиною, демонструє неабияку мужність, злагоджено підтримку та допомогу у волонтерській діяльності та стійкість в обороні більшості міст країни. Протистояння агресору демонструє, спроможність українського суспільства, як спільної об'єднаної сили.

Починаючи ще з 2014 року представники громадянського суспільства займалися, як евакуацією цивільних з зони бойових дій, юридичною консультацією, інформуванням, так і матеріальним укомплектуванням армії, компенсуючи, тривалу неефективну державну політику у сфері оборони. У 2022 р. з початком повномасштабної військової агресії, громадянське суспільство є активним провідником національних інтересів та має широку довіру з боку суспільства.

Справедливим буде зазначити, що більшою мірою, завдяки зусиллям громадянського суспільства збереглася українська державність. Організації громадянського суспільства здійснюють «координацію» та суспільний контроль і нагляд за діями органів державної влади, що є необхідною складовою демократичного суспільства. Сприяння системним змінам в державі завжди забезпечується активними діями громадянськості. [11].

Історичне порівняння та аналіз, підтверджує, що коріння української державності має демократичні засади та формувалося під впливом європейських культурних та правових основ. Після проголошення незалежності та відходу від радянської політичної системи, українська держава обрала тернистий шлях побудови демократичного та розвинутого суспільства шляхом проведення необхідних соціальних, економічних та політичних змін необхідних для інтеграції до європейського співтовариства.

Список використаних джерел

1. Становлення системи місцевого самоврядування в Україні та її організаційно-функціональна структура. [Formation of the system of local self-government in Ukraine and its organizational and functional structure]. Режим доступу: <https://www.govforc.com/index.php?id=212>
2. Клімова Г.Р., Місцеве самоврядування в Україні: історія і сучасність [Local self-government in Ukraine: history and modernity]. Derzhavne budivnyctvo ta misceve samovryaduvannya
3. Історія місцевого самоврядування за різних часів [History of local government at different times]. Режим доступу: <https://www.en.gov.ua/newdiniy-deny-nformuvannya/storya-mscevo-go-samovryaduvannya-za-rznih-chasy>
4. Шибаніц Д.М., Магдебурзьке право як історичне підґрунтя формування місцевого самоврядування на території України. [Magdeburg law as a historical basis for the formation of local self-government in Ukraine]. Naukovyi visnyk Hersonskogo derzhavnogo universitetu.
5. Н.В. Бойко, Н.В. Камінська, Еволюція місцевого та регіонального самоврядування в умовах розвитку Європейської демократії. Статті та повідомлення. [The evolution of local and regional self-government in the development of European democracy].
6. Магдебурзьке право в історії Української державності. [Magdeburg law in the history of Ukrainian statehood]. Retrieved from https://trada.gov.ua/?page_id=3520
7. Чорна К.Р., Запорізька січ як національний політичний феномен і носій української державності. [Zaporizhzhya Sich as a national-political phenomenon and the bearer of Ukrainian statehood]. Межрегіональна академія управління персоналом. Вчені записи ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Режим доступу: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/4_2018/6.pdf
8. Ткаченко А. Запорізька Січ як феномен державотворення. Збірник наукових праць, 2012. Випуск 3. [Zaporizhzhya Sich as a phenomenon of state formation]. Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/52313/6/Tkachenko_Zaporizka_sich.pdf
9. Кравець Т.Е. Правовий аналіз конституції Пилипа Орлика 1710 року. Юридичний науковий електронний журнал № 7/2020 [Legal analysis of the constitution of Pylyp Orlyk of 1710].
10. Тараненко М.Г. Запорізька Січ – зародок української козацької держави// Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (19) 2013 [Zaporizhzhya Sich is the embryo of the Ukrainian

Cossack state]. Режим доступу:
[file:///D:/Downloads/VKPI_soc_2013_3_21%20\(2\).pdf](file:///D:/Downloads/VKPI_soc_2013_3_21%20(2).pdf)

11. Роль громадянського суспільства під час війни Росії проти України [The role of civil society during Russia's war against Ukraine]. Режим доступу: <https://zmina.info/columns/rol-gromadyanskogo-suspilstva-pid-chas-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny/>

12. Мишко Д.І. Перший Литовський статут і його історичне значення [The first Lithuanian charter and its historical significance] Режим доступу:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Myshko_Dmytro/Pershyi_Lytovskyi_statut_i_oho_istorychne_znachennia.pdf?

13. Майкурт Х.В. Литовські статuti та їх застосування в Україні. [Lithuanian statutes and their application in Ukraine] Режим доступу:
https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/02_2008/08mkvzvz_u.pdf

14. Вовк Й.О. Джерела міського права Гетьманщини другої половини XVII–XVIII століть: історико-правовий аналіз. Часопис Київського університету права 2019/1 [Sources of city law of the Hetmanate of the second half of the XVII-XVIII centuries: historical and legal analysis].

УДК:35.078:353

Лукашук Л.
здобувач освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро, Україна

НАУКОВИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Розвиток процесів євроінтеграції та подальший розвиток громад і регіонів зумовлюють необхідність застосування комплексного програмного підходу, залучення ресурсів та цілеспрямованої систематичної та системної роботи владних структур на всіх рівнях врядування, широкої участі громадянського суспільства, підтримки міжнародних організацій для координації дій із відновлення та розбудови миру в найбільш постраждалих територіальних громадах та областях України.

Тому доцільно посилити цю роботу, щоб створити системи інтегрованого управління стратегічними та програмними заходами й

моніторингу їх виконання на базовому рівні територіальних громад, удосконалити правове, організаційне, оперативне, технічне, інформаційне забезпечення реалізації стратегій, програм і проєктів розвитку. Зокрема, впровадження в територіальних громадах сучасних процедур і практик з оцінки євроінтеграції процесів відновлення дасть змогу:

створити умови для поступального розвитку промисловості, зокрема шляхом розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу;

відновити самодостатність територіальних громад, залучити їх до планування розвитку та виконання пріоритетних завдань;

посилити інституційну спроможність місцевого самоврядування в контексті вимог євроінтеграції;

розробити та здійснювати проєкти відповідно до визначених пріоритетних напрямів відновлення із залученням інвестицій, кредитних коштів і міжнародної технічної допомоги.

Розробка ефектної стратегії розвитку територіальних громад дозволить посилити економічну конкурентоспроможність територіальної громади, забезпечити екологічну та енергетичну безпеку, якісні умови життя, розвиток людського потенціалу для реалізації державної регіональної політики та сприяння на регіональному рівні процесу співробітництва між Україною та Європейським Союзом, а також державами-членами ЄС у сфері європейської інтеграції.

Тому в сучасних умовах існує необхідність проведення оцінки стратегії розвитку громад відповідності процесам євроінтеграції та розробки єдиного наукового підходу щодо визначення алгоритму моніторингу.

Загальні вимоги до структури, оформлення, організації процесу розроблення, затвердження, особливостей проведення оцінки реалізації стратегій розвитку територіальних громад мають відповідати європейським засадам у сфері стратегічного планування регіонального розвитку [1].

Для впровадження системи оцінки необхідно забезпечити дотримання трьох обов'язкових умов: визначення конкретних результатів для кожної зі стратегічних та оперативних цілей, завдань та заходів, а також проєктів; визначення індикаторів для кожного результату; визначення джерел інформації.

Перший етап оцінки передбачає формулювання уточнених цілей і завдань. Цілі мають бути конкретні (чітко та однозначно визначені); вимірні (зафіксовані кількісні або якісні (прогрес/регрес) показники); досяжні (не надто амбітні, але й не дуже прості; досяжні за допомогою наявних ресурсів та в межах поточної суспільно-політичної ситуації); релевантні (що мають відношення до конкретних ситуацій, груп лю-

дей, територій або інших об'єктів планування, водночас актуальні й не суперечать іншим цілям і пріоритетам); обмежені за часом (із заданими термінами досягнення).

Метою стратегії розвитку територіальних громад в умовах євроінтеграції є створення сприятливих умов для ефективної реалізації державної регіональної політики та сприяння на регіональному рівні процесу співробітництва між Україною та ЄС, а також державами-членами ЄС у сфері європейської інтеграції.

Серед завдань стратегії розвитку територіальних громад (операційних цілей) в умовах євроінтеграції можна виділити:

проведення аналізу соціально-економічної ситуації, проблем розвитку громади та оформлення пропозицій щодо шляхів їх розв'язання;

підготовка проектів регіонального розвитку, що відповідають пріоритетам регіональної стратегії розвитку та Державній стратегії регіонального розвитку, Угоді про асоціацію між Україною та ЄС;

залучення інвестицій в громаду;

створення необхідних умов для залучення міжнародної допомоги ЄС та інших донорів, що спрямована на підтримку виконання завдань у сфері євроінтеграції;

сприяння органам місцевого самоврядування та органам виконавчої влади у пошуку фінансових ресурсів для регіонального розвитку;

підтримка секторної співпраці «бізнес – влада – громади», а також міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Наступним етапом оцінки є визначення суб'єктів моніторингу. Доцільним є створення спільної моніторингової групи, діяльність якої координуватиметься та забезпечуватиметься відповідним органом місцевого самоврядування або його виконавчим органом. До складу спільної моніторингової групи можуть увійти представники та представниці зацікавлених сторін: залучених до реалізації стратегії/програми/проекту співвиконавців - органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, державної статистики, партнерських і донорських організацій, наукових установ, громадських організацій, які можуть здійснювати збір та аналіз даних у процесі реалізації стратегії/програми/проекту. Для забезпечення ефективної роботи спільної моніторингової групи доцільним є чітке визначення ролі кожної з залучених організацій та обсягу й періодичності виконання робіт із моніторингу ситуації у відповідній сфері.

Третім етапом оцінки є відбір індикаторів, за якими має здійснюватися оцінка стратегії. Під час розробки індикаторів необхідно враховувати:

для моніторингу кожного результату їх має бути кілька (якісний та кількісний);

вони мають враховувати інтереси численних зацікавлених сторін (і водночас знаходити баланс між ними, оскільки різні зацікавлені сторони матимуть різні інтереси в отриманні різних індикаторів, отже, їх не має бути забагато);

доцільно переглядати показники, додавати нові та прибирати застарілі індикатори для вдосконалення системи моніторингу, базуючись на аналізі раніше зібраних індикаторів і нових завдань.

Підсумки оцінювання можуть служити інформаційною основою процесів планування, складання бюджетів, здійснення заходів і подання звітності, а також сприяти формуванню політики на основі фактичних даних і підвищенню ефективності діяльності в галузі розвитку та результативності роботи територіальної громади.

Запропонований науковий підхід до оцінки стратегії розвитку територіальних громад направлений на створення єдиного підходу до формування стратегічних документів та цілеспрямованої бюджетної політики територіальних громад в умовах євроінтеграції. Використання запропонованого підходу дасть змогу територіальним громадам здійснювати: моніторинг досягнення цільових індикаторів та результату на рівні стратегічних та оперативних цілей і завдань; оцінку прогресу євроінтеграції; координацію системних програмних заходів із відновлення та розвитку на місцевому рівні в короткостроковій та довгостроковій перспективах, стимулювання процесів залучення ресурсів міжнародної технічної допомоги.

Список використаних джерел

1. Могілат І. М.; Нижник О. М., Методичні рекомендації зі здійснення моніторингу та оцінки реалізації планувальних документів із відновлення та розвитку територіальних громад. Програми розвитку ООН.

URL:

[file:///Users/ulia/Downloads/M&E_methodological_recommendations\(model_web%20\(1\).pdf](file:///Users/ulia/Downloads/M&E_methodological_recommendations(model_web%20(1).pdf) (дата звернення 23.04.2023).

Лукашук М. В.,
аспірант кафедри публічного управління та права
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро, Україна

НАПРЯМИ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ОСНОВ ЕФЕКТИВНОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Ключовим елементом ефективного врядування є спроможність уряду планувати свою діяльність таким чином, щоб досягати поставлені цілі, які взаємопов'язані й підсилюють один одного, в умовах обмежених ресурсів, діючи передбачувано та послідовно. У даному русі ефективне управління державними фінансами, включаючи державні закупівлі та зовнішній аудит набувають все більшої *актуальності*.

Уряд має суттєво посилити суспільний контроль і створити механізм для забезпечення прозорості та чесності плану реконструкції, розробити платформу (використовуючи наявний у країні чудовий досвід у сфері інформаційних технологій (ІТ)), яка забезпечить повну прозорість, дозволить контролювати доброчесність і санкції за зловживання.

В епоху великих даних цифрові закупівлі мають вирішальне значення для того, щоб уряди могли приймати рішення щодо публічних витрат на основі цих даних

Україна успішно провела масштабні реформи для запобігання корупції та захисту державного бюджету, зокрема у сфері державних закупівель, надання державних послуг, енергетики, банківської діяльності та охорони здоров'я.

Подальші етапи вдосконалення закупівельного процесу передбачені в Стратегії реформування системи публічних закупівель, схваленої розпорядженням Кабміну від 24 лютого 2016 р. № 175-р. Необхідним є зосередження на кращих європейських практиках, рекомендованих в рамках ЄС, які варто впроваджувати в першу чергу на рівні замовників, від яких більшою мірою залежить ефективність закупівлі. Єврокомісія виділила ключові пріоритети стратегічної політики державних закупівель:

1. Забезпечення більш широкого впровадження стратегічних закупівель. Маються на увазі інноваційні, зелені та соціальні закупівлі, оскільки важливо відходити від практики, що виключно найнижча ціна за будь-яких обставин має значення для присудження державного контракту. Однак, з точки зору Європейської Комісії, замовникам

публічних закупівель у стратегічних секторах – таких як, зокрема, охорона здоров'я, транспорт, ІТ та цивільне будівництво, – варто приділяти належну увагу також питанням якості, соціальної та екологічної стійкості, інноваціям, можливостям для ринку постачальників (зокрема, розвитку малого та середнього бізнесу), створенню найкращої доданої вартості. Це досягається завдяки:

1) розгляду технічних характеристик з точки зору реалістичних функціональних вимог, розуміння яких зазвичай приходиться до замовників завдяки попереднім консультаціям з ринком, використання інформаційних платформ для обміну досвідом;

2) наданій можливості використання способів закупівель, які передбачають варіативність рішень, що базуються на альтернативних технологіях або процесах – учасники поряд із традиційним «безпечним» рішенням, можуть запропонувати більш інноваційне;

3) врахуванню вартості життєвого циклу закупівлі (не лише ціни), зокрема, виробництва, придбання, використання, споживання, обслуговування, взаємозв'язку, переробки та/або утилізації предмета публічного контракту;

4) співвідношенню ціни та якості – визначення якісних критеріїв поруч із ціновим критерієм оцінки пропозицій учасників;

5) пошуку можливостей для привнесення соціальних вигод та запобігання чи пом'якшення несприятливих соціальних наслідків під час виконання контракту;

6) можливості закупати не лише за відкритою процедурою, а й із застосуванням гнучкіших способів залежно від обставин – конкурентний діалог, інноваційне партнерство, конкурс проектів, переговорна процедура, конкурентна процедура з переговорами, передкомерційна закупівля.

ЄС виступає за відкритість міжнародних ринків публічних закупівель, зокрема, в рамках багатосторонньої угоди Світової організації торгівлі про державні закупівлі, угод про вільну торгівлю з різними країнами, Міжнародного інструменту закупівель і співпраці з країнами-кандидатами на членство в ЄС та сусідніми країнами. ЄС докладає зусиль, щоб політика відкритості розповсюджувалась на компанії держав-членів ЄС, коли вони мають бажання прийняти участь у публічних закупівлях за межами ЄС, тобто існувала взаємна доступність до державних контрактів.

2. Підвищення прозорості, цілісності даних. Дані повинні бути доступними, оскільки це відкриває широкий спектр можливостей для кращої оцінки ефективності політики закупівель, оптимізації взаємодії між системами публічних закупівель і формування майбутніх стратегічних рішень. Електронні системи закупівель мають створювати

якісні дані, представники влади повинні використовувати ці дані та ділитися ними з іншими зацікавленими сторонами. Вони також забезпечують засоби для виявлення порушень.

3. Прискорення цифрової трансформації. Повною мірою переваги електронних закупівель можна буде отримати, лише якщо весь процес державних закупівель піддається цифровій трансформації. Це включає багато етапів: від планування, сповіщення та подання до виставлення рахунків, оплати та архівування. Нові технології дають можливість докорінно переглянути спосіб організації публічних закупівель і відповідні частини державного управління.

Використання електронних інструментів у державних закупівлях пропонує ряд важливих переваг, таких як: значна економія для всіх сторін; спрощені та скорочені процеси; зменшення бюрократії та адміністративного тягаря; підвищена прозорість; більше інновацій; нові можливості для бізнесу шляхом покращення доступу малих і середніх підприємств до ринків публічних закупівель [1].

Надійна система управління державними фінансами, включаючи державні закупівлі та зовнішній аудит, а також управління інфраструктурою буде ключовою передумовою для успішної реалізації програми відновлення країни шляхом забезпечення прозорості, конкуренції та мінімізації ризиків шахрайства та корупції на всіх рівнях влади [2].

Національна антикорупційна стратегія України, ухвалена парламентом у червні 2022 року, здебільшого залишається чинною, незважаючи на війну, і має бути виконана в повному обсязі. Максимальна увага має бути приділена захисту антикорупційних органів від будь-яких спроб підірвати їх незалежність і зменшити їх ефективність шляхом послаблення антикорупційного законодавства. Також важливо відновити та надалі розвивати прозорість усіх антикорупційних та інших процесів державного врядування.

Перезавантаження основ ефективного врядування в Україні має забезпечити подолання корупції на високому рівні, щоб забезпечити верховенство права та сприяти економічному розвитку шляхом вивільнення конкуренції в приватному секторі.

Реалізація запропонованого механізму дозволить зміцнити позитивний міжнародний імідж України, налагодити нові, перспективні міжнародні зв'язки; сприятиме політичному та соціально-економічному розвитку, активізації співробітництва зі світовими та регіональними міжнародними організаціями, входженню до європейських та світових економічних, політичних структур, прискоренню євроінтеграційних процесів, залученню іноземних інвестицій в еко-

номіку, зростанню довіри до українських компаній з боку потенційних зарубіжних партнерів.

Список використаних джерел

1. Публічні закупівлі у світлі європейської інтеграції України. URL: <https://zakupki.com.ua/publichni-zakupivli-u-svitli-yevropejskoyi-integratsiyi-ukrayiny.html> (дата звернення 24.11.2022).

2. Chumachenko, D., Yemelyanov, V., Zhovnirchuk, Y., Bandura, I., Karpeko, N. Social models for the fight against corruption and corrupt practices in the global and European dimension. *Journal of Research Apuntes Universitarios: University Notes*. 2021. Vol. 11, Num.3, pp. 183-196.

УДК 347.91/. 95:004,8] (043, 2)

Ненуа О. І.,

здобувач освітнього ступеню доктора філософії,
Навчально-науковий інститут публічного
управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

«ЕЛЕКТРОННА ФЕМІДА»: ПЕРЕВАГИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА

Без перебільшення можна стверджувати, що ХХІ століття стало для людства початком глобальної епохи інформаційних технологій, або епохою ІТ. *Поняття інформаційних технологій, загалом, є достатньо уніфікованим: під ними розуміють сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються з метою збирання, зберігання, опрацювання, розповсюдження, відображення й використання різноманітних даних задля інтересів і потреб користувачів [2].*

Однією з «топ»-тем сьогодні, що безпосередньо пов'язана з інформаційними технологіями і вже тривалий час не сходить зі шпальт ЗМІ та сторінок соціальних мереж, є тема штучного інтелекту (надалі – AI, загальновідома абревіатура з англійської – artificial intelligence). Лише кілька місяців тому стало відомо про ChatGPT від компанії OpenAI, про Bing від Skype, а вже сьогодні для чималої кількості користувачів ці комп'ютерні програми виконують функції не лише надійних асистентів в повсякденному житті, а навіть вчителів.

Необхідно одразу заявити, що на відміну від інформаційних технологій єдиного підходу до визначення AI не існує: погляди і теорії ширяться світом, виникають нові гіпотези і спростовуються старі, науковці, філософи, інтелектуали занурюються в дискусії, а тим часом AI все глибше і глибше пронизує все більше і більше сфер людського буття.

Простою мовою, AI – це здатність машин виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту, такі як візуальне сприйняття, розпізнавання мови, прийняття рішень і мовний переклад [4].

Інші Інтернет-ресурси визначають AI як широкомасштабну галузь, яка займається створенням розумних машин, здатних виконувати завдання, виконання яких зазвичай потребує інтелекту людини [5].

В 2007 році дослідник з факультету комп'ютерних наук Стенфордського університету Джон МакКарті в статті «Що є штучний інтелект», відмічав, що AI – це наука і техніка створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм [7, с. 2].

Існують і протилежні точки зору на цей феномен. Зокрема, Артур Х. Майчел в цьогорічному квітневому дослідженні загалом піддає сумніву розумність AI. Автор зазначає, що сприйняття AI так, наче він розумний, може наражати окремих громадян і компанії на значні матеріальні ризики. Крім того, зауважує дослідник, існують погляди про обмежену здатність AI відтворювати людський інтелект, які полягають в тому, що AI спроможний імітувати лише вузькі грані людського інтелекту у певних вузьких завданнях [6, с. 7].

Це природно, що на такий гострий й принципово новий для людства виклик існує розмаїття поглядів, які подекуди відрізняються кардинально. Натомість, це аж ніяк не заважає комп'ютерним програмам, навчаючись, достатньо швидко розвивати власні можливості і зі все більшим успіхом розв'язувати все більш складні завдання, зокрема і ті, які донедавна вважалися виключною прерогативою людини.

А якщо так, то час «вести» алгоритми в юридичну площину, залучивши їх до такої діяльності як здійснення судочинства. Головна послідовність полягає в тому, що якщо суттю правосуддя є прийняття законного й обґрунтованого рішення (не справедливого, а саме законного і обґрунтованого), то ймовірність, що якість ухваленого машиною рішення буде вище за ухвалене людиною, є достатньо високою. Якщо комп'ютерна програма здатна виконати роботу краще людини, чому б не доручити таку роботу комп'ютерній програмі? Натомість чи готове українське суспільство задля досягнення цілей правосуддя запровадити «електронну Феміду» і вирішення людської долі, що опиниться на чашах її терезів, передати в руки машини?

Нижче наведемо декілька очевидних переваг вирішення юридичного спору «електронним суддею».

Перша, і головна: AI – неупереджений. Ця властивість є чи не найціннішою під час здійснення судочинства. Жоден з учасників процесу не зможе спокусити комп'ютерну програму неправомірною вигодою, відтак, і суспільство і держава зможуть домогтися правосуддя в «чистому вигляді», якого всі так прагнуть. AI емоційно стабільний, йому невідомі страх, жаль, співчуття, огляд на «активістів», «громадську думку» чи штучно організовані демонстрації під час судових засідань під вікнами суду. Зникнуть підстави звинувачувати суддю в ухваленні неправосудного рішення лише тому, що вона чи він були призначені на посаду за час президентства якоїсь окремої особи або не завершили процедуру кваліфікаційного оцінювання.

Друга, що органічно випливає з першої: запровадження AI як засобу здійснення судочинства вже можна розглядати і як засіб запобігання корупційним проявам в судовій владі, та одночасно як «бінарний тест» на готовність боротися із таким ганебним для України явищем. Власне бінарність полягає в тому, що державна влада в особі законодавчої і виконавчої гілок втрачатиме можливість тиснути на «електронного суддю», а учасники процесу тим часом позбавляться спокус мотивувати суддю на ухвалення вигідного для себе рішення. Наголошуємо ще раз, що в такий спосіб всі зацікавлені учасники домагаються правосуддя в його чистому, пуристичному виді.

Третя перевага – фінансова: держава після залучення AI до суддівської діяльності зможе почати поступове скорочення штату суддів та працівників апаратів судів. Хоча судова влада в Україні й так хронічно не отримувала належного фінансування протягом багатьох років, відправлення правосуддя штучним інтелектом стане запорукою значної економії бюджетних коштів. Комп'ютерна програма не потребує часу на відпочинок, відпусток, лікарняних, вона здатна працювати цілодобово, єдине, що вимагається – підключення до електромереж.

Четверта перевага – часова: застосування AI під час здійснення судочинства на порядок пришвидшить строки розгляду справ, адже загальновідомо, що ця проблема є однією з наріжних в українській судовій системі. Розумні строки розгляду справи з декларації перетворяться на процедурну реальність.

І, нарешті, п'ята перевага – процесуальна: рішення, ухвалені AI, не підлягатимуть оскарженню в апеляційному та касаційному порядку, оскільки алгоритми не лише мінімізують, а й зведуть нанівець ймовірність «судової помилки». І знову тут не оминати фінансову вигоду для держави, оскільки втрачається необхідність існування апеляційного й

касаційного оскарження як процесуального інституту, а, відтак, і необхідність існування апеляційних і касаційних судів. Більше того, якщо першочерговою ціллю створення «електронної Феміди» проголошується запобігання корупційними проявам в судовій владі, то логічно, що машинне рішення в жодному випадку не може бути переглянуте людиною.

Це – лише окремі плюси застосування «електронного судді», ті, що лежать на поверхні.

Очікувано, що поставлена проблема є потенційно дискусійною, а запропоновані кроки з впровадження «електронної Феміди» доволі революційними. Природно, що доручення AI такої функції державної влади як відправлення правосуддя потребуватиме внесення істотних змін в національне законодавство, в тому числі й на рівні Основного Закону, та певного перехідного періоду.

На першому етапі пропонується передати у відання «електронного судді» ті справи, де немає спору про право (наприклад, в порядку окремого провадження, в яких основною метою є встановлення фактів, що мають юридичне значення), справи типові або невеликої складності (наприклад, в порядку спрощеного провадження), справи про адміністративні правопорушення тощо.

Крім того, протягом другого етапу перехідного періоду «електронної реформи» судочинства, коли на розгляд AI стане можливим передавати і більш складні юридичні спори, в тому числі і кримінальні провадження, пропонується все-таки залишити вибір учасникам процесу: сторони справи, інші учасники (позивач, відповідач, прокурор, обвинувачений, потерпілий) на власний розсуд, самостійно, шляхом подання відповідної заяви, обиратимуть або суддю-AI або суддю-людину. (Питання про те, як визначатиметься головуючий, коли один з учасників вимагатиме «електронного судді», а інший – фізичного, поки залишаємо відкритим, оскільки варіантів може бути чимало).

Натомість, всім зацікавленим особам обов'язково роз'яснюватиметься, що рішення, ухвалене «електронним суддею», набуває статусу остаточного в день його оголошення, не підлягає оскарженню в апеляційному і касаційному порядку, не може бути підставою для подання скарги проти України до Європейського Суду з прав людини. Учасникам процесу надаватиметься вибір: або відмовитися від значної частини своїх процесуальних прав на користь безпрецедентної оперативності розгляду справи та практично стовідсоткової неупередженості під час такого розгляду, або зануритися в класичний судовий процес.

Як не намагалися політичні сили різноманітними шляхами відновити довіру до національних судів, навіть ухваливши 08 квітня 2014 року відповідний Закон «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», результати цієї активності виявилися більш, ніж скромними. Якщо довіряти даним опитування Агенції США з міжнародного розвитку від 01 квітня 2021, то рейтинг довіри до судів через сім років після ухвалення Закону склав лише 10 %, а недовіри – 59 % [1, с. 7].

То чи не спробувати українському суспільству надсучасний спосіб підвищення рівня довіри до судової влади шляхом повної цифровізації української Феміди, яка, діючи в математичний та формально логічний спосіб, оцінюючи ймовірності, всебічно враховуючи обставини окремої правового спору, зможе впродовж розумного строку ухвалити юридично бездоганне судове рішення, яке не потребуватиме оскарження?

Список використаних джерел:

1. Опитування населення України стосовно довіри до судової та інших гілок влади, суддівської незалежності та підзвітності, сприйняття корупції та готовності повідомляти про її прояви. USAID від американського народу / Україна. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/2021_Survey_Population_Report_UKR.pdf (дата звернення: 15.05.2023).

2. Отримання знань. Дистанційна підтримка освіти школярів. URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/474> (дата звернення: 15.05.2023).

3. Про відновлення довіри до судової влади: Закон України від 08.04.2014 р. № 1188-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text> (дата звернення: 15.05.2023).

4. Штучний інтелект (ШІ) – що це таке, як працює і навіщо потрібен. URL: <https://termin.in.ua/shtuchnyy-intelekt/> (дата звернення: 15.05.2023).

5. Цікаві факти про штучний інтелект. URL: <https://www.superprof.com.ua/blog/shtuchnyy-intelekt/> (дата звернення: 15.05.2023).

6. Arthur Holland Michel. Recalibrating assumptions on AI. Towards an evidence-based and inclusive AI policy discourse: Research Paper. April 2023. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2023-04/2023-04-05-recalibrating-ai-holland-michel.pdf> (дата звернення: 15.05.2023).

7. John McCarthy. What is artificial intelligence? Computer Science Department Stanford University. URL: <https://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai.pdf> (дата звернення: 15.05.2023).

УДК 351/354

Бондар Г. Л.,
канд. політ.наук, доцент, Навчально-науковий інститут
публічного управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

В Україні попри війну тривають процеси цифрової трансформації у багатьох сферах, зокрема, у банківській, фінансовій, в державному управлінні, у сфері надання електронних послуг громадянам, у сільському господарстві, у сфері охорони здоров'я, у виробництві продуктів харчування та енергетиці тощо. Уряд України адаптував свої цифрові платформи для забезпечення навчання, надання державних послуг, взаємодії, консультацій з громадянами, доступу до інформації та для інших потреб громадян під час війни.

21 липня 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію реформування державного управління України на 2022-2025 роки та затвердив план заходів з її реалізації <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80-n9> «Метою цієї Стратегії є побудова в Україні спроможної сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських стандартів та досвіду. Реформування системи державного управління здійснюється з урахуванням Європейських стандартів належного адміністрування, розроблених Програмою підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (далі - Програма SIGMA). Одним із завдань є подальша цифровізація адміністративних та інших публічних послуг, що сприятиме їх наближенню до користувачів» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80-n9>.

Також Кабінет Міністрів України Розпорядженням від 17 листопада 2021 р. № 1467-р затвердив Стратегію здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року. Відповідальною за техніч-

ну реалізацію Стратегії є державна установа «Відкриті публічні фінанси», що належить до сфери управління Міністерства фінансів.

Особливості доступу до публічної інформації і відкритих даних в Україні регулюють наступні закони та нормативно-правові акти: Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року зі змінами та доповненнями; Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних»; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації принципів Міжнародної хартії відкритих даних» від 21 листопада 2018 р. № 900-р.

На Європейському порталі даних (EDP) було опубліковано щорічний звіт Open Data Maturity Report 2022 щодо оцінки зрілості відкритих даних. У 2022 році, незважаючи на війну, яку почала росія проти України, вона опинилась на 2 місці в рейтингу забезпечення зрілості сфери відкритих даних серед 27 країн ЄС. Україна набрала 97%, а середній показник зрілості сфери у Європі склав – 79%). Україна отримала відзнаку – «Trend setters».

Незважаючи на війну, в Україні триває цифровізація. Зокрема, станом 2023 рік, на порталі Дія зареєстровано 22 млн користувачів, застосунком Дія користується майже 18.7 млн українців. На порталі Дія доступно 90 послуг, а у застосунку - 25 послуг та 14 цифрових документи. За інфографікою М. Федорова, станом на 8 лютого 2023 року, завдяки цифровізації державі вдалось заощадити 16.3 млрд гривень і «планується відцифрування 100% найпопулярніших держпослуг».

У черговому дослідженні ООН розвитку електронного уряду (Індекс розвитку електронного уряду (EGDI)) у 2022 році оцінювався рівень такого розвитку у 193 державах-членах ООН. Дослідження ООН стосувалось особливостей впровадження онлайн-послуг, їх масштабу, відкритих державних даних, електронної участі, багатоканального надання послуг, послуг мобільного зв'язку, рівня використання і цифрових бар'єрів. Також досліджувались форми участі громадськості у публічному управлінні із застосуванням інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). На підставі цього звіту Україна посідає 46 місце у рейтингу EGDI та потрапила у дуже високий клас рейтингу (V1). Україна навіть під час важкої російсько-української війни та рівня доходу економіки нижче середнього отримала високі показники. Зокрема в неї Індекс онлайн послуг (OSI) – 0.8148, Індекс телекомунікаційної інфраструктури (ТІІ) – 0.7270, Індекс людського капіталу (НСІ) – 0.8669. Середній рівень EGDI серед 193 країн у 2022

році склав – 0.6102. У 2020 році Україна мала показник розвитку електронного уряду EGDI – 0.7119, а у 2022 році – 0.8029.

У вересні 2022 року було підписано Угоду про участь України в Програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027 рр.), яка наблизить українську цифрову інфраструктуру до стандартів ЄС, одночасно зміцнюючи її цифрові можливості. Україна бере участь як асоційована країна та сприяє досягненню конкретних цілей програми «Цифрова Європа». На фінансування проектів за напрямками, доступними для України, передбачено близько 6 млрд євро, які надаватимуться до 2027 року.

Отже, відбудова цифрової інфраструктури України є важливою складовою післявоєнного відновлення України. Однією з форм безпосередньої підтримки країнами ЄС цифровізації в Україні, є підписання у вересні 2022 року угоди з Європейською комісією про приєднання України до Програми «Цифрова Європа». Оскільки цифровізація в Україні сприяє модернізації економіки, цифровізації транспортної галузі, галузі енергетики, планування оцифровування митних систем. Відповідно Україна потребуватиме підтримки та подальшої співпраці з боку провідних світових технологічних компаній Європи та світу для реалізації системних реформ. Також в Україні оцифровуються державні послуги, з метою підтримки зусиль влади на шляху до прозорості та підзвітності громадянам. Ці реформи є необхідними для реалізації заходів з відбудови країни, враховуючи їх важливість для інвестицій. Уряду необхідно й надалі впроваджувати сучасні технології для підвищення стійкості країни у воєнний і мирний час. Таким чином, цифровізація є невід’ємною складовою процесу відбудови, модернізації економіки України й побудови якісної європейської інфраструктури, з метою приєднання до європейської та євроатлантичної спільноти.

Список використаних джерел

1. Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 року № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#n9>.

2. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрової інформації і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>.

3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

4. Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 року №835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>.

5. Open Data Maturity (2022). Ukraine. URL: PowerPoint Presentation (europa.eu).

6. Три роки Дії: Михайло Федоров анонсував нові послуги та розпові про головні досягнення. 8 лютого 2023 року. URL: <https://diia.gov.ua/news/tri-roki-diyi-mihajlo-fedorov-anonsuvav-novi-poslugi-ta-rozpoviv-pro-golovni-dosyagnennya>.

7. E-Government Survey 2022. The Future of Digital Government. United Nations: Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-09/Web%20version%20E-Government%202022.pdf>.

УДК 353.07:355,01] (477) (043,2)

Шульга А. А.,

канд. наук з держ. управління, доцент кафедри
публічного управління та адміністрування,
Навчально-науковий інститут публічного управління,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМИ, ПЕРЕД ЯКИМИ ПОСТАЛИ РЕГІОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ З БОКУ РОСІЇ

Війна на території України суттєво вплинула на всі складові не лише регіональної політики, а й в цілому внутрішньої та зовнішньої політики держави. До тих проблем і викликів, які стояли перед Україною до початку війни, додалися нові, котрі навіть не враховувались при загальнодержавному і регіональному плануванні як мало ймовірні. Проте, сьогодні ці проблеми стали домінуючими і такими, що впливатимуть на подальший розвиток регіонів і всієї країни ще не одне десятиліття. Розглянемо їх більш детально.

По-перше, це окупація значної частини України, ведення активних бойових дій на території шістьох областей, а також повсюдно заміновані вже звільнені від загарбників українські землі. На окупо-

ваній території зосереджена найбільша частина важкої промисловості, повністю втрачені порти на Азовському морі, заблоковані порти на Чорному морі, в Херсонській та Миколаївській області, зайняті землі, що відведені для сільського господарства. Таким чином, східні та південні регіони країни зазнали суттєвих фінансово-економічних втрат внаслідок призупинення ведення підприємницької, сільськогосподарської та виробничо-промислової, а також логістичної діяльності (це без врахування обсягу тих руйнувань, що були завдані військовими діями Росії).

По-друге, вимушена міграція населення. Значна частина людей переїхали з північно-східних та південних регіонів, де тривали чи тривають бойові дії, так і в тих, де не було бойових дій, у західну і центральну частину країни. Станом на середину січня 2023 р. офіційно зареєстровано майже 4,9 млн людей як внутрішньо переміщених осіб (за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 млн громадян). Найбільше людей виїхало з Харківської, Київської (майже 2 млн осіб), а також Донецької (більше 390 тис. осіб) області, понад 100 тис. осіб виїхало з Запорізької, Херсонської, Миколаївської, Луганської, Чернігівської областей. Також значна частина людей (в основному це жінки та діти) виїхали за кордон. Найбільшу кількість біженців прийняли такі європейські країни як: Польща (понад 1 млн осіб), Чехія (350 тис. осіб), Німеччина (приблизно 300 тис. осіб), а найменшу – Великобританія, Фінляндія, Швеція. Лише за перші три місяці війни понад 11 мільйонів українців були змушені покинути місця свого постійного проживання. Такий відтік населення може негативно відобразитись на демографічному стані у довготривалій перспективі, відповідно вплинути на економіку країни, темпи й об'єми наповнення Державного та місцевих бюджетів, а також спричинити значне навантаження на вітчизняну систему державного соціального страхування. Тому перед керівництвом країни стоїть одне із першочергових завдань – повернення людей у їх домівки. При цьому як свідчить іноземний досвід, чим довше відсутні умови для повернення, тим менше людей повернуться на своє попереднє місце проживання, якщо такі умови настануть. Тому з високою ймовірністю можна припустити, що значна частина тих, хто виїхав за межі України не повернеться, а ті, хто зареєструвався як внутрішньо переміщені особи й облаштувалися на новому місці, можуть просто не повернутись туди, де мешкали до війни. Це суттєво вплине на систему розселення та розміщення продуктивних сил в регіонах.

По-третє, масштабне руйнування інфраструктури. За майже півтора року війни Росія зруйнувала тисячі об'єктів інфраструктури –

починаючи від об'єктів промисловості і сільського господарства, закінчуючи соціальними об'єктами. Завдано різного ступеня пошкоджень критично важливим для розвитку регіонів об'єктам інфраструктури. Це: аеропорти, мостові переходи, житло, навчальні заклади та заклади охорони здоров'я, об'єкти енергетики тощо. На превеликий жаль, руйнування об'єктів інфраструктури буде продовжуватися і далі, адже кожного дня з боку Росії систематично завдаються ракетні чи артилерійські удари по різній території країни. Враховуючи це, наразі важко оцінити ступінь пошкоджень та точно підрахувати збитки.

Станом на лютий 2023 р. загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення Росії складає 143,8 млрд доларів (за вартістю заміщення). Безпосередньо за рік війни в Україні загалом пошкоджено або зруйновано:

- понад 150 тисяч житлових будинків, а сума збитків від руйнувань житлового фонду сягнула 53,6 млрд доларів;
- понад 25 тисяч кілометрів доріг державного та місцевого значення та 344 мости й мостові переходи;
- лісів України (сума збитків складає 4,5 млрд доларів);
- 3170 освітніх закладів, з-поміж них майже 1500 закладів середньої освіти, 909 – дошкільної, 528 – вищої (сума збитків складає 8,9 млрд доларів);
- 223,4 тисячі автомобілів (сума збитків складає 3,1 млрд доларів).

Окрім того, за рік війни завдано 36,2 млрд доларів збитків вітчизняній сфері інфраструктури, енергетиці – 8,1 млрд доларів, агропромислому комплексу та земельним ресурсам – 8,7 млрд, торгівлі – 2,6 млрд доларів, медичній галузі – 1,8 млрд доларів, промисловості та підприємств – 11,3 млрд доларів.

По-четверте, втрата транзитного потенціалу. До війни Україна була потужною транзитною державою (своєрідний міст між Європою та Азією), через територію якої проходили численні міжнародні транспортні коридори. На сьогоднішній день ці коридори є перекритими і у найближчій перспективі такими залишаться, що суттєво скоротило економічні можливості для розвитку більшості українських територій, прилеглих до російсько-білоруських кордонів. У свою чергу, втрата транзитного потенціалу спонукає до зміни пріоритетів планування та відновлення/будівництва доріг, відкриття нових транспортних коридорів та налагодження міжнародних транзитно-торгових відносин.

По-п'яте, деіндустріалізація промислових міст та регіонів, інакше кажучи, зміна промислових зон в країні. За весь час війни найбільших руйнувань зазнали і продовжують зазнавати саме промислові міста і

регіони – південь та схід України. Безпосередньо було знищено два металургійних комбінату ім. Ілліча та «Азовсталь» в Маріуполі, зруйновано або сильно пошкоджено Лисичанський та Кременчуцький нафтопереробні заводи, різні підприємства Харкова, Києва, Чернігова, Миколаєва, Сум, Охтирки і багатьох інших міст. Керівництво підприємств, які ще вціліли, вивозять обладнання та працівників подалі від фронту і лінії зіткнення, в центральні та західні регіони країни. Таким чином відбувається деіндустріалізація (переорієнтація) міст і регіонів, які визначали промисловий потенціал України. У довгостроковій перспективі це суттєво вплине на розміщення продуктивних сил по території держави, і, відповідно, обсяги і темпи економічного зростання регіонів, а також визначить можливості повернення/не повернення людей у ці промислові міста.

Враховуючи ті проблеми, перед якими постала Україна, чинна влада робить максимально все можливе, щоб мінімізувати їх негативний вплив і якомога скоріше усунути. Зокрема, пропонується виокремити нові макрорегіони держави, зважаючи на потенційну військову загрозу з боку Росії та Білорусі. Це такі регіони як: східний (фронтір) – території/регіони вздовж кордону з Росією та Білоруссю, де рівень загрози прямого військового вторгнення є найбільшим і де має розміщуватись досить значна кількість військових об'єктів для стримування ворога; центральний (опора) – території/регіони, що межують з територіями фронтіру, з помірним рівнем загрози військового вторгнення; західний (тил) – регіони в західній частині країни, які знаходяться найближче до країн Європейського Союзу, де є мінімальна загроза прямого військового вторгнення з боку Росії та Білорусі.

Окрім того, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», залежно від наслідків руйнувань і за визначеними урядом показниками, громади та території відноситимуться до одного з 4 функціональних типів (див. Рис. 1). Такий поділ допоможе визначати найбільш оптимальну структуру економіки для відповідної території, сформувати план розміщення виробничих потужностей, налагодити відповідним чином транспортні коридори і логістику, а також окреслити обсяги майбутнього фінансування. Паралельно запроваджується обов'язкова трирівнева система планування розвитку територій: загальнодержавна стратегія, регіональна стратегія та стратегії громад, що мають узгоджуватися між собою, бути логічним продовженням одна одної та відповідати єдиному курсу розвитку всієї держави та її інтеграції у європейський простір. При цьому громади, які зазнали найбільше руйнувань і відно-

сяться до «територій відновлення» до 2027 р. не зобов'язані розробляти власні стратегії розвитку. Вважаємо, що такі законодавчі нововведення ґрунтуються на комплексному поєднанні таких діаметрально протилежних принципів як принципи єдності та принципи диференціації. Застосування такого підходу є оптимальним і повністю обґрунтованим враховуючі сучасний військовий та соціально-економічний стан країни.

Рис. 1. Класифікація територій України за функціональним типом

Узагальнюючи вищевикладене можна одностайно сказати, що війна для України та окремо, для кожного з її регіонів, це не тільки поточні втрати людей та економіки, це довготривалі негативні наслідки стосовно майбутнього розвитку окремих регіонів і всієї держави. Тому вже сьогодні й у подальшій перспективі Україні, об'єднавшись з усім цивілізованим світом, необхідно робить максимально все можливе, щоб мінімізувати негативний вплив війни не лише у межах самої держави, а й поза її межами.

Тимофєєв С. П.

канд. наук з держ. управління, доцент кафедри
публічного управління та адміністрування,
Навчально-науковий інститут публічного
управління та адміністрування,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЕТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ

Проблематика професійної культури та етичної поведінки у правовому регулюванні діяльності публічних службовців останніми роками стала одним з основних напрямків у наукових дослідженнях в сфері публічного управління. Етичний компонент – один із базових у розробці нової сучасної моделі публічної служби. Регламентация службової поведінки представників органів публічного управління на внутрішньо ціннісному рівні та жорстокий контроль за дотриманням ними високих етичних принципів – неодмінні умови реального підвищення якості діючої системи публічного управління, забезпечення соціальної ефективності влади в цілому та, як результат, підвищення рівня соціальної довіри до системи в цілому й окремих її представників.

Етичні засади державного та самоврядного буття почали ділитися на об'єкти досить суворого соціального контролю та регламентації, зокрема і на нормативно-правовому рівні. Було засвідчено, що легітимність та життєздатність політичної системи в державі багато у чому знаходиться у залежності від того, наскільки владні інститути та представники вищого керівного складу відповідають панівним суспільним ідеалам та цінностям, а їх поведінка – засадам суспільної моралі.

Безперечно, формування у публічного службовця відповідного рівня правової ідеології тісно пов'язане з реалізацією принципу законності, спрямованого на запобігання бюрократизму та правовому нігілізму, що, зрештою, сприяє гуманізації публічного управління.

Регулювання діяльності публічних службовців лише на рівні цінностей та етики – одна з найважливіших передумов становлення системи публічної служби та розвитку держави. З метою визначення напрямів розвитку професійної культури як чинника підвищення престижу пуб-

лічної служби доцільно проводити дослідження думки самих публічних службовців щодо стану професійної культури органів публічної влади.

Технологічно і методично зближуючись з комерційними структурами, публічна служба не повинна і не може втратити свою специфіку, яка якісно відрізняється від інших організацій та громадських інститутів. Основне у цій специфіці служити громадським інтересам, а не інтересам окремих фінансово-промислових груп.

Щоб виявити це в умовах змін, потрібна особлива увага до моральних принципів та цінностей службовців. Інакше публічну службу неминуче завоює вал корупції та інших зловживань, пов'язаних із ймовірністю здійснювати торгівлю від імені держави впливом, різноманітними економічними та адміністративними ресурсами.

Крім цього, є ще й власне політична необхідність різко звернути увагу до морального аспекту публічної служби. Вона обґрунтована серйозним та небезпечним критерієм в умовах навіть обмеженої демократії, падінням рівня довіри населення до чиновництва.

Щоб бути реально чинним, етичний кодекс не повинен обмежуватись простим перерахуванням загальних положень та правил. Отже, кодекси задають службовцям рольову модель поведінки. «Щоб уникнути цього, необхідні механізми та заходи, які забезпечуватимуть практичне функціонування закладених у кодексах принципів».

Результати свідчать, що на сьогоднішній день система морального укладу публічних службовців далеко не досконала і потребує комплексного поліпшення. Необхідно докладніше розглянути недоліки цієї системи, тому що ці недоліки перешкоджають діяльності та подальшому розвитку. Це визнається як бар'єри у формуванні професійної культури публічних службовців.

Так, на шляхах розбудови системи взаємовідносин держави та суспільства, що уособлені владним апаратом та населенням, необхідно спочатку розглянути низку перешкод.

Насамперед, перше, це те, що в Україні публічна служба не стала по-справжньому державною, тобто службою на користь загалом усієї державі, а значить суспільству та кожному окремому громадянину. У практичній діяльності системи публічного управління успадкована багато в чому стара система, коли службовець знаходиться у публічно-правових відносинах не з державою, а лише з конкретним органом публічної влади та її керівником. Це негативно впливає на роботу з інститутами громадянського суспільства та загалом з людьми.

Друга перешкода – це масштаби відсторонення громадян від влади як результат забюрократизованості владного апарату. На думку окре-

мих дослідників, подібне відсторонення сьогодні навіть більше, аніж у період радянських часів.

Третя перешкода на шляху налагодження взаємодії між державою та інститутами громадянського суспільства – відсутність у громадян яскраво вираженого бажання приймати участь у процесах вдосконалення організації та функціонування системи публічного управління або окремих владних. Багато в чому це обумовлено тим, що владні органи та їх посадові особи в очах значної частини громадян мають негативний імідж. Як свідчать численні соціологічні опитування, цей імідж сформувався під впливом багатьох чинників, серед яких переважають два.

Перш за все, це вплив на населення традицій патерналізму, коли люди вважають, що держава зобов'язана по-батьківськи дбати в соціальному плані про кожного. Але в умовах лібералізації економіки та соціальної сфери населення починає розуміти, що сподіватися слід лише на себе. Звідси й недовіра до чиновників. Друга причина зниження авторитету публічної служби криється у фактах нестримної корупції та розкрадання з боку чиновників. В гласності подібні факти рано чи пізно через ЗМІ стають надбанням громадськості і це, звичайно ж, не працює на позитивний імідж публічної служби.

Четверта перешкода, що перешкоджає зближенню держави та суспільства – небажання значної частини публічних службовців орієнтуватися на відкритий діалог із громадськістю. Це традиційна «хвороба» вітчизняної бюрократії. Проте, багаторічний досвід західних демократій показує, що альтернативи перетворенню владних структур на відкриті та прозору систему для суспільства та взаємодіючу з ним не існує.

Сьогодні суспільство потребує перегляду української традиції домінування держави та публічної служби над ним та відмови від традиції піднесення чиновництва. Необхідно створити справді публічну службу, відповідальну не перед партією, не перед лідером, нехай навіть демократично обраним, а перед суспільством, яке, зрештою, утримує цю службу.

Таким чином, етичний принцип служіння державі та суспільству вимагає від публічних службовців сумлінної, чесною, високопрофесійною та ефективною службовою діяльністю із забезпечення виконання повноважень держави та її органів на благо українського суспільства. Служіння державі та суспільству – це не лише правова норма, а й моральна цінність.

УДК 336.27:336.7

Ктітор К. Р.,
магістр, Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця. Україна

Дрончак В. В.,
магістр, Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця. Україна

Науковий керівник:
Вдовенко Л. О.,
д-р екон. наук, професор,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця. Україна

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА НАБЛИЖЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

В сучасних умовах важлива роль в системі публічного управління відводиться Національному банку України (НБУ) з ефективною грошово-кредитною політикою, наближеною до європейських стандартів.

НБУ «є органом державного грошово-кредитного регулювання економіки, розроблення і проведення грошово-кредитної політики в країні, основним кредитором комерційних банків, у розпорядженні якого є регулюючі монетарні інструменти, через які він впливає на ресурсну базу комерційних банків та кредитну активність останніх. Він відіграє визначальну роль у реалізації кредитного забезпечення економічних суб'єктів, використовуючи монетарні інструменти та здійснюючи регулювання діяльності банківських установ, тим самим впливає на збільшення (зменшення) їхнього ресурсного потенціалу» [1, с. 362-363].

Найважливішою умовою ефективного розвитку економіки вважається формування чіткого механізму грошово-кредитного регулювання, що дозволяє впливати на ділову активність, сукупний попит, стан кредитного ринку, контролювати діяльність комерційних банків тощо. З точки зору посилення зв'язків між макроекономічними та фінансовими змінними, закономірності економічного розвитку останніх десятиліть безпосередньо пов'язані із розвитком глобалізаційних процесів, структурою сучасного світового господарства, впливом технологічних зрушень, виникненням періодичних масштабних фінансових криз, що

відображає усю складність і суперечливість процесу оптимального поєднання цілей державного регулювання господарських процесів та монетарної політики центрального банку, оскільки ці суб'єкти несуть ключову відповідальність щодо стабілізації макроекономічного середовища в країні [2, с.131].

В документі "Основні засади грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу" [3] визначено, що очікується відновлення стабільності у процесах регулювання інфляції. Зокрема, стратегічним орієнтиром на перспективний період визначено збереження обраного курсу реалізації політики інфляційного таргетування, сутність якого полягає в публічному оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язанні центрального банку досягати цих цілей впродовж середньострокового періоду. На 2022 рік передбачена робота над зниженням інфляційної цілі, координацією діяльності з іншими цілями сталого розвитку держави, зміцненням фінансових ринків до нових викликів, а також зміцненням монетарного інструментарію.

Інструментарій, що використовується регулятором, визначає успішність реалізації стратегії і тактики грошово-кредитної політики. Основним монетарним інструментом є облікова ставка, впливаючи на рівень якої НБУ здійснює управління короткостроковими ставками на міжбанківському грошово-кредитному ринку, які впливають на зміни процентних ставок за іншими фінансовими активами (зокрема, державними цінними паперами) та зміни ставок банків за кредитами та депозитами. Все це, в свою чергу, має вплив на обсяги споживання та інвестицій домогосподарств і суб'єктів господарювання, а, отже і на інфляцію.

Збереження облікової ставки на рівні 25% річних із 17 березня 2023 року затверджено рішенням Правління Національного банку України від 16 березня 2023 року № 101-рш "Про розмір облікової ставки" [4].

Суттєве збільшення ставки рефінансування разом з іншими заходами допоможе зберегти від знецінення гривневі доходи і заощадження громадян, збільшити привабливість активів у гривні та знизити тиск на валютний ринок. Нацбанк же тепер матиме більше можливостей забезпечувати курсову стабільність і стримувати інфляційні процеси в умовах війни [5].

Нині в умовах військового стану ситуація у державі не є стабільною, а вітчизняний фінансовий ринок не здатен залишатись стійким та протистояти глобальній кризі, вектор реалізації політики інфляційного таргетування визнано перспективним в контексті стримання тенденцій дестабілізації.

Інфляція в Україні на початку 2023 року сповільнюється швидше,

але залишається високою – у лютому до 24,9% у річному вимірі. Цьому, зокрема, сприяли збільшення пропозиції продовольства та пального, швидке відновлення енергетичної системи після атак Росії, слабший споживчий попит. Зростання споживчих цін також значною мірою стримується за рахунок фіксації офіційного курсу гривні і тарифів на житлово-комунальні послуги. Зміцненню гривні в готівковому сегменті ринку сприяли попередні заходи Національного банку: утримання облікової ставки на рівні 25%, підвищення нормативів обов'язкового резервування, запровадження нових депозитних продуктів, калібрування валютних обмежень, повне припинення емісійного фінансування бюджету з початку року. Це позначилося на поліпшенні інфляційних та курсових очікувань. Курс НБУ станом на 05.05.2023 р. становить 36,5686, середній курс продажу долара США в банківських установах – 37,8 [6].

Для забезпечення подальшого зниження інфляції, захисту гривневих заощаджень від інфляційного знецінення та підтримання курсової стабільності Правління НБУ, окрім облікової ставки на рівні 25%, запроваджує комплекс додаткових заходів для посилення конкуренції банків за строкові депозити населення.

Враховуючи недостатню привабливість для вкладників більшості банків гривневих ставок депозитів, в зв'язку з високим рівнем інфляції і, відповідно, зберіганням значних обсягів коштів населення на поточних рахунках, що генерує додаткові ризики для макрофінансової стабільності, Правління НБУ вдається до мінімізації зазначених ризиків грошово-кредитної політики шляхом [5]:

- запровадження тримісячного депозитного сертифіката (ДС) під фіксовану ставку на рівні облікової ставки. Можливості банків розміщувати кошти в таких ДС залежатимуть від обсягів сформованих ними портфелів гривневих депозитів населення з початковим терміном розміщення від трьох місяців, а також від успішності нарощення таких портфелів;

- зниження ставки за депозитним сертифікатом овернайт до 20%.

Крім того, з 11 травня 2023 року пільгові нормативи формування банками обов'язкових резервів за строковими коштами на рахунках фізичних осіб у національній (0%) та іноземній валютах (10%) поширюватимуться лише на депозити з початковим строком від трьох місяців [6].

Запроваджені заходи посилять ринкові стимули для залучення банками строкових депозитів населення у гривні та сприятимуть: подальшому зростанню процентних ставок за строковими депозитами, розвитку культури заощаджень у гривні; поживленню активності банків

на міжбанківському ринку; посиленню статусу облікової ставки як дієвого монетарного інструмента грошово-кредитної політики.

Вдосконалення грошово-кредитної політики в Україні повинно враховувати позитивний досвід європейських країн. Забезпечення стабільності фінансового сектору передбачає посилення захисту прав інвесторів, кредиторів та споживачів фінансових послуг, розвиток небанківського кредитування, поширення електронних грошей та новітніх фінансових і банківських технологій.

Національний банк і надалі забезпечуватиме необхідні монетарні умови для сталого зниження інфляції, поліпшення інфляційних очікувань та підтримки курсової стійкості. За нормалізації функціонування фінансової системи та економіки Національний банк України поступово повернеться до операційного дизайну монетарної політики, який використовувався до повномасштабного вторгнення та є характерним для країн з інфляційним таргетуванням.

Список використаних джерел

1. Вдовенко Л. О., Мороз К. М., Ковальчук Т. В. Грошово-кредитна політика НБУ та її вплив на банківську діяльність. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 35. С. 362-368.

2. Забчук Г. М., Гнатів О. В. Аналіз факторів впливу на ефективність грошово-кредитної політики: вітчизняні реалії. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 4. С. 131-142.

3. Основні засади грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-zasadi-groshovo-kreditnoyi-politiki-na-2022-rik-ta-serednostrokovu-perspektivu>.

4. Національний банк України зберіг облікову ставку на рівні 25%. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zberig-oblikovu-stavku-na-rivni-25-16100>.

5. Облікова ставка НБУ зросла до 25%: що це означає для економіки і громадян <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3498644-oblikova-stavka-nbu-zrosla-do-25-so-ce-oznacae-dla-ekonomiki-i-gromadan.html>.

6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ АСПЕКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Соціальна відповідальність як стратегічний аспект публічного управління для сталого розвитку є однією з *найактуальніших* тем сучасної суспільно-політичної дискусії. Зростаюча увага до сталого розвитку, забезпечення соціальної справедливості та охорони навколишнього середовища покладає на публічне управління велику відповідальність у досягненні цих цілей.

Загально визнано, що класична модель публічного управління, орієнтована лише на ефективність та економічні результати, виявилась недостатньою для вирішення складних викликів сучасності. Впровадження соціальної відповідальності в публічне управління виходить за межі простої виконавчої функції і розглядає державу як активного учасника соціально-економічних процесів.

Актуальність цієї теми пояснюється кількома ключовими чинниками. По-перше, соціальна відповідальність стає необхідною вимогою суспільства, яке вимагає більшої прозорості, відкритості та відповідальності з боку держави. Громадськість усвідомлює свою активну роль у формуванні політичних процесів та вимагає залучення до прийняття рішень. По-друге, світ стикається з різноманітними глобальними викликами, такими як зміна клімату, екологічні кризи, бідність та нерівність. Вирішення цих проблем вимагає від публічного управління стратегій, спрямованих на сталість та соціальну справедливість. По-третє, розширення ролі держави у суспільстві вимагає нового підходу до публічного управління. Держава повинна бути відповідальною перед громадянами та виконувати свої функції з урахуванням соціальних та екологічних аспектів. Нарешті, міжнародні зобов'язання, такі як Цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй, покладають на держави відповідальність за досягнення різних соціальних та екологічних цілей. Це вимагає впровадження соціальної відповідальності як стратегічного аспекту публічного управління.

Соціальна відповідальність як стратегічний аспект публічного управління для сталого розвитку постає перед низкою конкретних викликів, які вимагають уваги та ефективних рішень. Основними із цих викликів вважаємо такі:

- Соціальна справедливість: Один із головних викликів полягає в забезпеченні рівності та справедливості у суспільстві. Публічне управління повинно розробляти політики та програми, спрямовані на зменшення соціальних нерівностей, боротьбу з бідністю, і підтримувати доступ до основних соціальних послуг для всіх громадян [5].

- Екологічна стійкість: Забезпечення сталого розвитку вимагає уваги до екологічних аспектів. Публічне управління повинно розробляти стратегії зменшення впливу на навколишнє середовище, збереження ресурсів та розвитку екологічно чистих технологій. Потрібно впроваджувати ефективні механізми контролю за виконанням екологічних норм та стимулюванням зеленої економіки.

- Сприяння економічному розвитку: Стале публічне управління має бути орієнтоване на економічний розвиток, створення робочих місць та забезпечення стабільності економіки. Соціальна відповідальність полягає в забезпеченні економічного зростання, що враховує інтереси всіх громадян та забезпечує розподіл користі від економічного розвитку [1].

- Етичні стандарти та прозорість: Публічне управління повинно дотримуватись високих етичних стандартів та прозорості у своїй діяльності. Важливо забезпечувати довіру громадськості, дотримуючись принципів відкритості, інформаційної доступності та ефективно-го використання публічних ресурсів.

- Залучення громадськості: Соціальна відповідальність передбачає активне залучення громадськості до прийняття рішень та виконання публічних політик. Державні органи повинні створювати механізми для широкої участі громадськості, враховуючи їхні потреби та думку [2].

Ці виклики свідчать про необхідність розробки комплексного підходу до соціальної відповідальності у публічному управлінні для досягнення сталого розвитку. Це вимагає впровадження нових стратегій, політик та інструментів, які поєднують соціальні, екологічні та економічні аспекти та спрямовані на досягнення кращого майбутнього для суспільства.

Соціальна відповідальність як стратегічний аспект публічного управління відкриває перед нами широкі *можливості* для досягнення сталого розвитку. Головними із цих можливостей, на нашу думку, є такі:

– Сприяння соціальній справедливості: Соціально відповідальне публічне управління може розробляти та впроваджувати політики, спрямовані на зменшення соціальних нерівностей та боротьбу з бідністю. Це може включати заходи для забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та інших основних послуг для всіх верств населення.

– Екологічна стійкість та збереження ресурсів: Соціально відповідальне публічне управління може сприяти сталому використанню ресурсів та зменшенню негативного впливу на довкілля. Це може включати розробку екологічно орієнтованих політик, стимулювання використання відновлювальних джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій та заохочення збереження водних ресурсів [3].

– Залучення громадськості та партнерства: Соціальна відповідальність передбачає активне залучення громадськості до процесу публічного управління. Це може включати системні консультації з громадськістю, постійне партнерство з інститутами громадянського суспільства та прозорий обмін інформацією з громадськістю. Залучення різних зацікавлених сторін може сприяти ефективному вирішенню суспільних проблем та підвищенню довіри до публічного управління.

– Розвиток інновацій та технологій: Соціальна відповідальність може стимулювати інновації та розвиток технологій, спрямованих на стале використання ресурсів та забезпечення якості життя. Це може включати підтримку досліджень та розвитку нових екологічно чистих технологій, а також стимулювання підприємництва та інноваційних рішень для вирішення соціальних проблем.

– Міжнародна співпраця: Соціальна відповідальність у публічному управлінні може привертати увагу до глобальних проблем сталого розвитку. Це вимагає активної міжнародної співпраці та обміну досвідом між країнами. Спільні зусилля можуть сприяти розробці та впровадженню ефективних стратегій для сталого розвитку на глобальному рівні [4].

Ці можливості вказують на значення соціальної відповідальності як стратегічного аспекту публічного управління для досягнення сталого розвитку. Врахування соціальних, екологічних та економічних аспектів та впровадження інноваційних підходів може сприяти побудові справедливого, стабільного та сталого суспільства.

Завершуючи, можна визначити, що соціальна відповідальність в контексті публічного управління є важливим стратегічним аспектом для досягнення сталого розвитку. Вона вимагає від урядів і державних органів виконавчої влади не лише забезпечення соціальних потреб

суспільства, але й збереження навколишнього середовища, економічної стійкості та прозорості. Прийняття соціально відповідальних рішень сприяє забезпеченню справедливості, зменшенню нерівностей та підвищенню якості життя громадян. Успішна реалізація соціальної відповідальності вимагає впровадження інноваційних стратегій, активного залучення громадськості та співпраці на міжнародному рівні. Тільки шляхом спільних зусиль та здійсненням відповідних заходів можна створити стабільне, екологічно стале та справедливе суспільство для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Грицаєнко М. І. Інвестиції в соціальний капітал як інструмент реалізації соціальної відповідальності бізнесу. Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки: [матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (18 лютого 2021 р.)] / відп. ред. О. М. Павлова, К. В. Павлов, Л. В. Шостак, А. М. Лялюк. Луцьк, 2021. С. 488-490.

2. Орлова Н. С. Концептуальні засади корпоративної соціальної відповідальності в Україні : Монографія / Н. С. Орлова, А. О. Харламова. Д. 2014. 250 с.

3. Супрун Н. А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку. Економіка і прогнозування. 2009. № 3. С. 61-74.

4. Sheehy, B., & Farneti, F. (2021). Corporate social responsibility, sustainability, sustainable development and corporate sustainability: What is the difference, and does it matter? *Sustainability*, 13(11), 5965. <https://doi.org/10.3390/su13115965>

5. Tureac, C., Turtureanu, A., Bordean, I., & Modiga, G. (2010). Corporate social responsibility and sustainable development. *Acta Universitatis Danubius. (Economica)*, 5(1). Pp. 111-118.

УДК 378:378.4:338:657

Бандюк Г. Р.,
здобувач вищої освіти,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна
Науковий керівник:
Карпова О. О.,
канд. пед. наук, доцент кафедри іноземних мов,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ НА ОСВІТНІ ТОВАРИ ТА ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ

Податок на додану вартість на території нашої країни є головним бюджетоутворюючим податком, хоча водночас і одним з найскладніших, в першу чергу, в питанні адміністрування, та котрий характеризується значною кількістю недоліків.

Але, в той же час даний податок застосовує значна кількість країн, серед яких більшість європейських, що є логічним, адже однією з умов вступу до ЄС є наявність ПДВ в податковій системі.

Розглядаючи ПДВ в зарубіжних країнах, потрібно зазначити, що він має тенденцію до розвитку та удосконалення, що створює позитивний відтиск у зменшенні ухилення від сплати податку, та відповідно, на доходах державного бюджету, котрі використовуються для державних цілей.

Варто зазначити, що хоч і податок на додану вартість використовується в низці країн, його адміністрування та інші елементи можуть відрізнитись між країнами.

Для переконання в цьому варто розглянути ПДВ в податкових системах зарубіжних країн. Так, вивчаючи податкову систему у Франції, варто вказати, що ПДВ є ключовим елементом французької податкової системи. У Франції податок на додану вартість нараховується за декількома ставками, але вони дещо різняться від тих, які в Україні. Головна ставка податку на додану вартість – 20%.

Також, в податковій системі Франції є занижена ставка ПДВ – 5,5%, котра може застосовуватись на побутові товари та сільськогосподарського призначення, а також ліки [3].

Знову ж таки, варто зазначити, що в провідних країнах важливим елементом є знижена ставка ПДВ на послуги та товари першої необхідності та ті, котрі використовуються в ролі соціально значимих.

Слід наголосити, що знижені ставки на дані товари та послуги зменшують рівень безпритульних та створюють соціальну рівність між різними класами.

Розглядаючи систему оподаткування в Україні, слід зазначити, що від оподаткування ПДВ звільняються операції щодо послуг із здобуття як вищої, середньої, так і дошкільної освіти навчальними закладами [2].

У тому числі, звільняються від оподаткування ПДВ постачання послуг з дистанційного навчання в мережі Інтернет, у разі, якщо мережа Інтернет використовується виключно як засіб комунікації між викладачем і студентом, а також послуг з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв та послуг з проживання учнів або студентів у гуртожитках.

Також, варто зазначити, що 17 лютого 2022 року набрав чинності закон щодо підтримки наукової та науково-технічної діяльності в контексті звільнення оподаткування податком на додану вартість щодо ввезення на митну територію України науковими установами товарів для забезпечення власної науково-технічної діяльності [1].

На нашу думку, це є позитивним елементом в контексті оподаткування, адже відповідно до цієї умови населення може стати більш компетентним та освіченим.

Також неможливо не наголосити на тому, що відповідно до ПКУ, операції з надання послуг з харчування дітей в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах звільняються від оподаткування ПДВ, але за певними умовами:

- здійснення харчування у межах норм в грамах;
- оплата харчування окремих дітей бюджетними коштами або за рахунок власних коштів, які відшкодовуються батьками дітей;
- укладання угод між закладами навчання та установами що надають послуги [4].

Розвиток технологій та діджиталізація мають значний вплив освітню діяльність та оподаткування. Так, ринок онлайн-освіти у світі стрімко зростає. Згідно з дослідженнями, до 2022 року світовий ринок EdTech та онлайн навчання зростатиме на 5,08% в рік, а загальна вартість буде складати 243 мільярди доларів. Індустрія освіти переживає кардинальні зміни щодо постачання освітніх послуг, тому зростання

долі онлайн освіти є закономірним процесом. Такі платформи, як Coursera, Udemy, EdX, The Open University відкрили доступ до освітніх програм від кращих університетів, компаній та експертів у світі.

Сьогодні в Україні працюють здебільшого наступні моделі монетизації освіти:

- надання платного доступу до контенту, що розміщений в мережі Інтернет (відео-лекцій, онлайн-вебінарів тощо);
- створення платформ для взаємодії продавців (надавачів послуг) та покупців (споживачів) освітніх послуг та отримання комісії з укладених договорів;
- дистанційна освіта, що надається суб'єктами освітньої діяльності з видачею відповідного документу про освіту;
- надання безкоштовного доступу до частини курсів як інструмент залучення клієнтів до платних послуг, що надаються ресурсом чи платформою.

Тобто, говорячи про освітню онлайн-діяльність в більшості випадків термін «освітня онлайн-діяльність» використовується в більш широкому значенні, ніж освітня діяльність в розумінні законодавства про освіту.

Освітня діяльність в Україні регулюється низкою законів та підзаконних актів. Це Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про професійний розвиток працівників», «Положення про дистанційне навчання».

Закон України «Про освіту» визначає термін «освітня діяльність» як діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямовану на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті.

Суб'єктами освітньої діяльності, згідно цього Закону, є фізичні або юридичні особи (заклад освіти, підприємство, установа, організація), що провадить освітню діяльність.

Надання усіх освітніх онлайн-послуг в широкому значенні за своєю суттю є відносинами у сфері електронної комерції. Правові відносини у сфері електронної комерції під час вчинення електронних правочинів регулюються Законом України «Про електронну комерцію». Тобто, при здійсненні освітньої онлайн-діяльності, суб'єкти господарювання повинні дотримуватися вимог вказаного Закону, зокрема вимог щодо укладення електронного договору та стосовно інформації, доступ до якої має бути забезпечено.

Суб'єкти господарювання, що здійснюють один із видів діяльності, що перелічені вище, можуть обрати як спрощену систему оподаткування, так і загальну систему оподаткування. Чинним законодавством не встановлено, якихось обмежень чи виключень. При виборі системи оподаткування необхідно керуватися обсягом річного доходу, що отримуватиме суб'єкт господарювання, розміром видатків, що плануються при здійсненні діяльності.

Для суб'єктів господарювання, що здійснюють саме освітню діяльність, спрямовану на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу, передбаченні особливості з оподаткування ПДВ [4].

Отже, слід зазначити, що хоч в європейських країнах існує значна кількість зменшених ставок ПДВ на соціальні товари, котрих немає в Україні, в законодавстві України вказаний певний перелік послуг щодо освіти, котрі не обкладаються податком на додану вартість, що є перевагами для легшого отримання знань та навчання. Здійснення освітньої онлайн-діяльності потребує ретельного аналізу самої суті та моделі її здійснення для вибору оптимальних форм діяльності, вибору систем оподаткування та юридичних нюансів оформлення відносин із користувачами (споживачами) таких послуг.

Список використаних джерел

1. Звільнено від ПДВ увезення товарів для освітньої, наукової та науково-технічної діяльності.

LexInform. 2022. URL:

<https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/zvilнено-vid-pdv-uvezennya-tovariv-dlya-osvitnoyi-naukovoyi-ta-naukovo-tehnichnoyi-diyalnosti/> (дата звернення 19.04.2023)

2. Коваленко І. А. Порівняльний аналіз зарубіжного та національного досвіду України в адмініструванні

податку на додану вартість. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2021. № 49. С. 53-58.

3. Надаєте послуги з навчання: коли діє звільнення з ПДВ? *Дебет-кредит.* 2019. URL:

<https://news.dtki.ua/taxation/pdv/55215-nadajete-poslugi-z-navcannia-koli-dije-zvilnennia-z-pdv> (дата звернення 19.04.2023)

4. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/>

5. Федосюк Ю. (2020) Освітня онлайн-діяльність: правові та податкові аспекти. URL:

https://buh.ligazakon.net/analytics/195491_osvtnya-onlayn-dyalnst-pravov-ta-podatkov-aspekti

Руденко Ю. А.,
здобувач вищої освіти,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна
Науковий керівник:
Карпова О. О.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ПРОГРАМИ ЛОЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ТА КРЕДИТУВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Відомо, що діяльність будь-якого банку полягає як в розробці стратегій щодо залучення нових клієнтів, так і утриманням існуючих клієнтів. Банки планують цілий комплекс заходів, заснований на застосуванні різних маркетингових інструментів, з метою повторно продати послугу вже залученим клієнтам, або запропонувати додаткові сервіси. Якщо раніше цей інструмент використовувався виключно для стимулювання операцій по карті, то тепер увага зміщується у бік формування позитивного клієнтського досвіду, покращення відносин із клієнтами різних соціальних груп. Так, поширеними є програми лояльності стосовно нарахування зарплат викладачам ЗВО. Якщо навальний заклад має рахунок у банку, а співробітники отримують заробітну плату на карті, то таким клієнтам ціла низка банків готова видати кредит на пільгових умовах. І це не лише зниження процентної ставки, а й спрощений пакет документів, що надаються, скорочені терміни розгляду заявки та прийняття рішення, а також збільшені терміни дії рішення про видачу. В умовах зменшення державного фінансування системи освіти, постійного підвищення цін на ринку освітніх послуг, виникає нагальна необхідність створення умов кредитування студентів шляхом створення нових та гнучких банківських послуг для здобувачів освіти.

Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Закону України «Про основні засади молодіжної політики» та Закону України «Про вищу освіту», серед основних видів кредитів, що можуть отримати українські здобувачі освіти це:

1. пільговий довгостроковий кредит для здобуття професійно-технічної освіти;
2. пільговий довгостроковий кредит для здобуття вищої освіти;

3. цільовий пільговий державний кредит для здобуття вищої освіти;

4. пільговий довгостроковий кредит для здобуття вищої освіти в закладах державної та комунальної форми власності відповідно до статті 44 Закону України «Про вищу освіту».

Так, в Україні існує пільгове кредитування навчання. Процедура та умови пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, що провадять освітню діяльність на території України, визначено Порядком пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 № 673. Сума кредиту повертається із сплатою трьох відсотків річних суми заборгованості за кредитом протягом п'ятнадцяти років починаючи з дванадцятого місяця після здобуття одержувачем кредиту у встановленому порядку відповідного освітнього (освітньо-кваліфікаційного) рівня до державного бюджету або до місцевих бюджетів з виплатою щороку однієї п'ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним [5].

Окрім того, на сьогодні, банки також регулярно влаштовують різноманітні акції для студентів. Наприклад, від ПриватБанку у 2022 році, виконавши певні умови, першокурсники могли отримати 50 грн на каву, як повідомили у банку, для того, щоб протестувати зручність оплати смартфоном [2]. Окрім того, у 2014 році студенти-контрактники дніпропетровських вузів могли частково повернути собі плату за навчання завдяки програмі ПриватБанку Бонус Плюс. Також, більшість банків надають студентам кредитні картки для навчання.

Цікавим є і зарубіжний досвід на прикладі американського банку Zions Bank, який розробив програму лояльності Pays for A's, яка зорієнтована на старшокласників штатів Юта та Айдахо [3]. Банк врахував інтереси аудиторії та додав до програми елементи персоналізації та гейміфікації. Учасники програми лояльності могли відкрити накопичувальний рахунок Young Savers, на який банк зараховував \$1 за кожен отриману в найкращу оцінку «А». Серед учасників банк розігрував стипендіальні рахунки на \$500 та на \$1 000. Іншим прикладом, є спеціальна програма GIC для міжнародних студентів у канадському Toronto-Dominion Bank [4]. При виконанні всіх умов студент отримував банківський рахунок з безкоштовним обслуговуванням, необмеженою кількістю операцій на місяць, можливістю інвестування без комісії та гарантією встановленої процентної ставки на весь термін. Більш того, у США та Великій Британії існують студентські позики на на-

вчання і така форма фінансового забезпечення освіти користується популярністю.

Отже, кредитування студентів в Україні потребує доопрацювань та створення гнучких умов, щоб залучати більшу кількість студентів, у тому числі шляхом запуску програм лояльності. Кожен студент має отримати свою індивідуальну версію програми лояльності з урахуванням персональних потреб. Такі програми лояльності дадуть змогу не лише зробити вклад у вітчизняну систему освіти, а й підвищити фінансову грамотність молоді, імідж банку та зробити навчання більш привабливим та доступним.

Список використаних джерел

1. Грищенко А. І. Освітнє кредитування: світовий досвід та перспективи впровадження в Україні. *Економіка та держава. Економічна наука*. №3. 2015. 38-42.
2. Офіційний сайт ПриватБанку [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://privatbank.ua/>
3. Офіційний сайт Zions Bank [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.zionsbank.com/>
4. Офіційний сайт Toronto-Dominion Bank [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.td.com/us/en/personal-banking>
5. Пільговий кредит на освіту. Міністерство юстиції. Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/m/pilgoviy-kredit-na-osvitu>

УДК 378:378.4:338:336

Коваленко А. В.,

здобувач вищої освіти, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник:

Карнова О. О.,

канд. пед. наук, доцент кафедри іноземних мов, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Головна умова ефективного функціонування закладів вищої освіти є порядок та особливості формування їх фінансових ресурсів. Джерела фінансування закладів вищої освіти напряму залежить, від форми

власності даного вищого навчального закладу. На території України функціонують такі форми власності закладів вищої освіти, як державна, комунальна та приватна.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», вищі навчальні заклади України державної форми власності переважно фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Здійснення фінансування вищих навчальних закладів, що перебувають в комунальній формі власності відбувається за рахунок коштів відповідних бюджетів на тій території на якій заклад розміщується та фінансове забезпечення вищих навчальних закладів приватної форми власності здійснюється за рахунок власних коштів засновника закладу [1, с. 112].

Проте, на законодавчому рівні України визначено, що вищим навчальним закладам державної форми власності дозволено поєднувати бюджетне фінансування із власними надходженнями. До власних надходжень закладів вищої освіти в Україні належать: надходження від плати за надання освітніх послуг; надходження від науково-дослідної діяльності закладу; надходження від орендної плати тощо. Загалом, всі фінансові ресурси, що отримує вищий навчальний заклад спрямовуються на ефективне здійснення його діяльності.

Зазначимо, що в нашій країні завжди гостро поставало питання щодо нестачі фінансування державою закладів вищої освіти. Оскільки, на нашу думку, наша держава не приділяла значної уваги фінансуванню капітальних та поточних ремонтів, оновлення матеріально-технічної бази, розвитку міжнародного співробітництва між закладами освіти, облаштування зон для відпочинку, тощо.

На сьогоднішній день, у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію нашої країни, сфера освіти та науки має пристосовуватися до жорстоких умов сьогодення. Тому, проведемо аналіз динаміки обсягів фінансування державних вищих закладів освіти за період військового стану в порівнянні з 2021 роком (табл. 1):

Таблиця 1

Аналіз динаміки обсягів фінансування державних ЗВО з 2021 по 2022 роки

Назва міста	Найменування ЗВО	Обсяг фінансування ЗВО тис. грн.		
		2021 рік	2022 рік	2022 рік/ 2021рік
Київ	Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського	1 461 263 445	1 643 256 499	112,5 %
	Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	164 807 568	167 038 318	101,4 %
	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	131 443 950	146 933 203	111,8 %
Одеса	Державний університет «Одеська політехніка»	231 521 911	250 334 399	108,1 %
	Одеський національний економічний університет	38 947 5821	34 857 872	89,5 %
	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	128 828 526	131 610 098	102,2 %
Львів	Національний університет «Львівська політехніка»	965 537 383	1 127 696 887	116,8 %
	Університет банківської справи	24 625 386	20 931 576	85,0 %
	Львівський національний університет імені Івана Франка	527 381 212	653 231 818	123,9 %

Джерело: Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України МОН

Проаналізувавши дані з Таблиці 1, хочемо зазначити, що в порівнянні з 2021 роком обсяг фінансування мав позитивну тенденцію до зростання в даних закладах, окрім закладів вищої освіти за економічної спеціалізацією, де прослідковувалась негативна тенденція щодо зменшення державного фінансування.

Можна зробити висновок, що фінансування закладів вищої освіти державної форми власності відбувається диференційно. Оскільки, розмір державного фінансування залежить від багатьох чинників, наприклад:

- фактична кількість здобувачів вищої освіти;
- кількість науково-педагогічних працівників;
- особисті показники діяльності вищого навчального закладу, до якого належать показники масштабу діяльності, міжнародного визнання, регіонального забезпечення, рівень працевлаштування випускників та показник наукової діяльності тощо.

Отже, з метою удосконалення сучасного механізму фінансування закладів вищої освіти в Україні в умовах військового стану необхідно оптимізувати джерела фінансування. Оскільки, за умови фінансування ЗВО лише за рахунок державних коштів, буде обмеження самостійності навчальних закладів, що приводить до стримування розвитку та зменшення його ефективності функціонування.

Список використаних джерел

1. Красільник О. (2015) Проблеми та перспективи фінансування вищих навчальних закладів України.

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. №2 (167). С. 110-117.

2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Розподіл коштів з Державного бюджету між закладами вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rozpodil-koshtiv-z-derzhavnogo-byudzhetu-mizh-zakladami-vishoyi-osviti-u-2020> (дата звернення: 25.04.2023).

УДК 316.35(ЄС)

Лізаковська С. В.,

д-р наук з держ. управління, доцент,
викладач Військово-морської академії
ім. Героїв Вестерплатте, м. Гдиня, Польща

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

В умовах сучасної ринкової економіки та соціально-економічних трансформацій, активними суб'єктами ефективних змін у суспільстві виступають, крім органів державної влади, громадські організації,

волонтери, а також органи місцевого самоврядування, які повинні мати ширші компетенції та інструментальну базу; перш за все, це фінансовий ресурс, людський потенціал, організаційний ресурс. Досвід європейських країн показує, що самостійність органів місцевої влади та прийняття рішення на місцях дає змогу оперативно реагувати на проблему або кризову ситуацію. Дійсно, повинна існувати система контролю над діяльністю органів місцевого самоврядування, оскільки в рамках унітарної держави це є гарантією її цілісності. Крім того, територіальна громада виступає суб'єктом місцевого самоврядування – це жителі села, селища, міста чи добровільне об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду.

Щодо інститутів громадянського суспільства в Україні, то їх перелік знаходимо у Постанові Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Варто звернути увагу на той факт, що глобальні зміни та постійні трансформації на рівні країн спонукають до появи все нових інститутів громадянського суспільства.

Наприклад, аналіз європейського досвіду розвитку громадянського суспільства засвідчив, що поширеною є діяльність соціальних кооперативів (у Франції, Німеччині, Польщі). Предметом діяльності соціального кооперативу є організація спільної діяльності на основі особистої роботи членів та працівників даного кооперативу. Соціальний кооператив може надавати послуги різним категоріям населення та має такі завдання:

- соціальна реінтеграція членів та працівників соціального кооперативу, зокрема це заходи, спрямовані на відновлення та розвиток їх вмінь, компетенцій;
- участь у житті громади;
- професійна реінтеграція її членів та працівників соціального кооперативу, тобто це діяльність, спрямована на відновлення та збереження здатності самостійно шукати місце праці та бути активним на ринку праці;
- організація соціальних, освітніх та культурних заходів;
- суспільно корисна діяльність у громаді.

Соціальний кооператив може бути створений безробітними; особами з інвалідністю; громадянами, які займаються пошуком праці. Такі кооперативи мають можливість виконувати суспільно корисну діяльність на локальному рівні; щодо фінансування діяльності, то європейський досвід показує, що ефективним фінансовим інструментом є підтримка кооперативів місцевими бюджетами.

Європейська та національна практика взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства виявила нижчеперелічені основні тенденції: активні громадяни відіграють важливу роль у сучасному політичному процесі; громадянське суспільство виступає ефективним та конструктивним партнером, який вносить об'єктивні й добре збалансовані зауваження та пропозиції.

Отже, основними умовами ефективної взаємодії органів публічного управління з громадськістю на основі європейського досвіду є:

- соціальне та моральне налаштування й готовність учасників до розвитку і зміцнення такої взаємодії;

- зрілість інститутів громадянського суспільства, що є необхідним як для зацікавленості органів публічної влади взаємодіяти з ними, так і для чіткого й точного вираження власних інтересів, прагнень та побажань;

- наявність інституціоналізованих правових та організаційних меж взаємодії як для влади, так і для громадськості;

- певна економічна незалежність та стабільний рівень діяльності інститутів громадянського суспільства, їхня спроможність бути повноцінним партнером органів публічного управління.

Дослідження європейських практик у сфері ефективної співпраці влади з новими суб'єктами, зокрема, інститутами громадянського суспільства доводить, що складовим елементом демократичного суспільства є громадська активність – ініціативна і добровільна участь людей у виробленні політики на різних рівнях і в різних сегментах життєдіяльності суспільства.

УДК 614.2 (PL)

Лізаковські Пьотр,

канд. наук у сфері наук про безпеку,

викладач Військово-морської академії

ім. Героїв Вестерплатте, м. Гдиня, Республіка Польща

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СИСТЕМУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Охорона здоров'я у Республіці Польщі є відносно складною системою взаємодії різноманітних суб'єктів, в першу чергу, державні орга-

ни влади несуть відповідальність за безпеку здоров'я своїх громадян. Суспільні завдання у цій сфері реалізуються у вигляді імплементації стратегічних документів. Ключову роль у цьому процесі відіграє Національний фонд охорони здоров'я. Він не має координуючої функції, але має реальний вплив на сферу охорони здоров'я.

Спалах пандемії COVID-19 спричинив навантаження на всі найважливіші елементи системи національної безпеки. Одна з її найважливіших цілей – громадська безпека, і, зокрема, безпека громадського здоров'я, перебувала в складних умовах з першого кварталу 2020 року. Це впливало на систему національної безпеки на найфундаментальніших рівнях, особливо там, де важливий людський фактор. У будь-який момент, якщо система національної безпеки хоче бути стратегічно надійною та ефективною, її найбільш вразливі сегменти мають бути захищені в першу чергу. Враховуючи поточну оцінку глобальної загрози, очевидно, що держави, які не захищають здоров'я своїх громадян, стають слабшими або ставлять під загрозу систему на багатьох рівнях. Як показали поточні труднощі у сфері охорони здоров'я у світі, матеріально-технічні та практичні питання безпосереднього вирішення різноманітних проблем, спричинених вірусними інфекціями, набули найважливішого значення. Тягар захисту та проведення відповідних дій, спрямованих на забезпечення загальної безпеки здоров'я населення, лягає на національну систему охорони здоров'я, які відрізняються в різних країнах. У Польщі юридична відповідальність за безпеку здоров'я громадян покладена на державні органи та національні установи. Відповідно до Конституції Республіки Польща – стаття 5 гарантує відповідальність Республіки Польща за безпеку своїх громадян, і стаття 68 вказує на загальні зобов'язання щодо захисту здоров'я громадян.

Covid-19 має свій уповільнений вплив на світову та національну економіку, і, негативно вплинув на національний ВВП кожної країни. Варто зазначити, що існувала внутрішня різниця в підходах європейських країн до охорони громадської безпеки в цілому та безпеки здоров'я громадян. У більшості країн ЄС, як і в Польщі, органи публічного управління відповідають за безпеку на національному рівні та безпеку здоров'я окремого громадянина, зокрема. Це підпадає під категорію громадської безпеки, яка охороняється органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Оскільки наслідки пандемії мають тривалий характер, постійна увага до спроможності закладів охорони здоров'я протистояти пандемії шляхом належного управління та фінансування в довгостроковій перспективі є надзвичайно важливою.

Одним із ефективних факторів, які сприяють досягненню поточних цілей безпеки здоров'я під час пандемії, є належний розподіл коштів

спеціально для вирішення тривалої проблеми пандемії. Необхідним є зосередження уваги на фінансуванні Національного фонду охорони здоров'я, як одного зі стовпів захисту системи національної безпеки від пандемії. Пандемія Covid-19, що вплинула на громадську безпеку, розглядається тут з точки зору причинно-наслідкових зв'язків, послаблення основ громадської безпеки та послаблення всієї системи. Таким чином, належна оцінка основ такої системи повинна бути предметом дослідження та відповідно аналізу в подальшому.

ЗМІСТ

Секція

РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА НАБЛИЖЕННЯ ЇЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

<i>Євтушенко О. Н.</i> Теоретичні підходи до розуміння міграційних процесів в країнах ЄС та України	3
<i>Горенко Ю. В.</i> Проблеми демократизації публічного управління в Україні.....	8
<i>Суслов М. М.</i> Локальна ідентичність територіальних громад в умовах децентралізації.....	12
<i>Євтушенко Н. О.</i> Політична коректність як суспільний кодекс мовної поведінки в публічному управлінні.....	16
<i>Штиршов О. М., Хлановський В. С.</i> До питання про принципи етичного лідерства.....	21
<i>Андріяш В. І.</i> Публічна політика та публічне управління: теоретичні підходи.....	24
<i>Андріяш В. І., Лушнікова Р. А.</i> Основні напрями національної безпеки України.....	26
<i>Верба С. М., Шевченко В. О.</i> Сучасний стан та проблеми місцевого самоврядування в Україні.....	29
<i>Лукашук Л.</i> Науковий підхід до оцінки стратегії розвитку територіальних громад.....	31
<i>Малікіна О. А., Расковалова Т. І.</i> Теоретичні особливості публічного управління.....	34
<i>Громадська Н. А., Шевченко Ю.</i> Зарубіжний досвід організації місцевого самоврядування.....	36
<i>Сокирко М. С.</i> Історичні передумови демократичних змін в контексті формування та розвитку української державності.....	42
<i>Лукашук М. В.</i> Напрями перезавантаження основ ефективного врядування в Україні.....	46

Непша О. І. Електронна феміда: переваги штучного інтелекту під час здійснення судочинства	49
Бондар Г. Л. Цифровізація в Україні під час повномасштабної війни.....	54
Шульга А. А Проблеми, перед якими постали регіони України в умовах повномасштабної війни з боку Росії.....	57
Тимофєєв С. П. Етичний компонент реалізації публічної служби як інструмент налагодження взаємодії між державою та суспільством.....	62
Вдовенко Л. О., Ктітор К. Р., Дрончак В. В. Грошово-кредитна політика в системі публічного управління та наближення до європейських стандартів.....	65
Квасова В. М. Соціальна відповідальність як стратегічний аспект публічного управління для сталого розвитку: виклики та можливості.....	69
Бандюк Г. Р., Карпова О. О. Застосування міжнародного досвіду оподаткування ПДВ на основні товари та послуги в Україні.....	73
Руденко Ю. А., Карпова О. О. Програми лояльності банків та кредитування для студентів закладів вищої освіти в Україні.....	77
Коваленко А. В., Карпова О. О. Особливість фінансування закладів вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану.....	79
Лізаковська С. В. Європейські практики ефективної взаємодії органів публічного управління з громадськістю.....	82
Лізаковські П. Вплив пандемії COVID-19 на систему охорони здоров'яв Республіці Польща.....	84

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2023:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ**

XVII Міжнародна наукова конференція

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50-03-32,

8 (0512) 76-55-81,

8 (0512) 76-55-99,

факс: 50-00-69, 50-03-33,

E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

